

KARELIA-AMMATTIKORKEAKOULU
Liiketalouden koulutus

Emilia Koponen

RIKOKSET VIRANOMAISIA VASTAAN – VIRKAMIEHEN SUOJA
VIRANTOIMITUKSESSA

Opinnäytetyö
Marraskuu 2018

OPINNÄYTETYÖ
Marraskuu 2018
Liiketalouden koulutus

Tikkarinne 9
80200 JOENSUU
+358 13 260 600

Tekijä

Emilia Koponen

Nimeke

Rikokset viranomaisia vastaan – virkamiehen suoja virantoimituksessa

Tiivistelmä

Tässä opinnäytetyössä perehdytään rikoslain (39/1889) rikoksiin viranomaisia vastaan. Opinnäytetyössä selvitetään, mitä nämä sujuvan virantoimituksen kannalta keskeiset rikokset ovat ja millaisia tekoja niissä on säädetty rangaistavaksi. Aihetta taustoitetaan käsittelemällä virkamieshallinnon perusteita ja valtion virkamieslain (750/1994) mukaista virkamiehen virantoimitusvelvollisuutta.

Opinnäytetyön tutkimusmenetelmänä käytetään lainoppia. Lainopin avulla tutkimuskysymyksiin pyritään löytämään vastaukset voimassa olevasta oikeusjärjestyksestä. Lain-säädännön lisäksi opinnäytetyö pohjautuu lain esitöihin, oikeuskäytäntöön ja oikeuskirjallisuuteen.

Virkamiehen rikosoikeudellinen suoja virantoimituksessa mahdollistaa virkatehtävien hoitamisen myös haastavissa, vastustusta sisältävissä tilanteissa. Viranomaisille kuuluvan julkisen vallan käytön kannalta on tärkeää, että tehtävät pystytään suorittamaan ja niiden vaikeuttamisesta annetaan rangaistus. Suoja ei poista virkatehtävistä johtuvaa vastustamista, mutta viestii sen olevan kiellettyä. Vaikka virkatehtävän vastustaminen kohdistuu ennen kaikkea yhteiskuntaan ja sen asettamaan järjestelmään, kohteena on virkatehtäviään hoitava virkamies.

Kieli

suomi

Sivuja

51

Asiasanat

virkamies, virantoimitusvelvollisuus, virkamiehen suoja, viranomaisiin kohdistuvat rikokset

THESIS
November 2018
Degree Programme in Business
Economics

Tikkarinne 9
80200 JOENSUU
FINLAND
+ 358 13 260 600

Author

Emilia Koponen

Title

Crimes Against Authorities – The Shield of a Public Servant in Official Duty

Abstract

This thesis focuses on the crimes against authorities in The Criminal Code of Finland (39/1889). The thesis explains what these crimes are and what kind of acts are punished. In addition, the thesis covers the basics of legislation on civil servants and the performance responsibility of official duties as stated in State Civil Servant's Act (750/1994).

The research method of the thesis was a legal dogmatic research. The research questions were answered by the method with valid judicial system. In addition to the legislation, law drafting material, legal praxis and legal literature were used as the sources.

The shield of a public servant in official duty enables performing the duties in difficult circumstances. For the public policy it is important that the duties can be performed, and it is punishable to resist them. The shield does not remove the resistance but informs that it is forbidden. Although the resistance is directed to the society, public servant becomes the target of it.

Language

Finnish

Pages

51

Keywords

public servant, obligatory duties, the shield of a public servant, crimes against authorities

Sisältö

1	Johdanto	5
2	Virkamieshallinto	7
2.1	Julkinen valta	10
2.2	Virantoimitusvelvollisuus	12
3	Virkamiehen suoja vastustamiselta virantoimituksessa	16
3.1	Virkamiehen väkivaltainen vastustaminen	19
3.1.1	Aktiivinen teko	22
3.1.2	Väkivallalla uhkaaminen	25
3.1.3	Kostaminen virkatoimen johdosta	30
3.1.4	Tunnusmerkistön edellyttämä tahallisuus	31
3.1.5	Hätävarjelu laitonta virkatointia vastaan	32
3.2	Virkamiehen vastustaminen.....	33
4	Muut virkamiehen virantoimituksen takeet.....	35
4.1	Haitanteko virkamiehelle	35
4.2	Niskoittelu poliisia vastaan	39
5	Pohdinta.....	42
	Lähteet	49

1 Johdanto

Virkamieshallinnon perusteet lähtevät perustuslaista (731/1999), jonka 22 § velvoittaa julkista valtaa turvaamaan perusoikeuksien toteutumisen. Viranomaisten tärkein tehtävä on huolehtia ja vastata siitä, että lainsäädäntöön perustuvat oikeudet, edut ja velvollisuudet toteutuvat käytännössä (Mäenpää 2018, 41). Virkamiehiä koskee valtion virkamieslain (750/1994, myöhemmin virkamieslaki) 14.1 §:ssä säädetty virantoimitusvelvollisuus, jonka mukaan virkatehtävät tulee suorittaa asianmukaisesti ja viivytyksettä. Tämä tarkoittaa sitä, että virkamies ei yleensä voi kieltäytyä tehtävistään muuten kuin esteellisenä tai estyneenä (Koskinen & Kulla 2016, 193). Epäasianmukainen toiminta viranhoidossa voi tulla arvioitavaksi virkavelvollisuuden rikkomisena (Bruun, Mäenpää & Tuori 1995, 141).

Rikoslain (39/1889, myöhemmin RL) 16 luvun 1–4 § virkamiehen väkivaltainen vastustaminen, virkamiehen vastustaminen, haitanteko virkamiehelle ja niskoittelu poliisia vastaan ovat säännöksiä, joiden tarkoituksena on turvata virkamiestä henkilönä sekä virkatehtävien suorittamista vastarinta- ja vastustamistilanteissa (Frände, Matikkala, Tapani, Tolvanen, Viljanen & Wahlberg 2018, 72). Eräät viranomaiset, kuten poliisi, voivat tarvittaessa pakolla suorittaa virkaan kuuluvat tehtävänsä ja erityinen rikosoikeudellinen suoja on katsottu tarpeelliseksi, jotta tehtävien toteuttaminen on mahdollista myös sellaisissa tilanteissa, joissa joku vastustaa sitä (HE 6/1997 vp, 50).

Valitsin opinnäytetyöni aiheeksi viranomaisiin kohdistuvat rikokset, sillä se on mielestäni mielenkiintoinen ja ajankohtainen aihe. Keväällä julkaistun tutkimuksen mukaan erilaisten konfliktitilanteiden määrä poliisin ja kansalaisten välillä on kasvanut, mutta poliisin voimakeinojen käytön kohteeksi joutuminen on edelleen harvinaista (Kimpimäki, N., Kimpimäki, N. & Rikander, H. 2018, 12). Myös Yle on uutisoinut pelkästään poliisiin kohdistuneen virkamiehen väkivaltaisen vastustamisen määrän kaksinkertaistuneen vuodesta 1999 tähän päivään. Uutisen mukaan katuväkivalta on vähentynyt, mutta virallistahoihin eli poliisiin, sosiaalityöntekijöihin, opettajiin ja sairaalan työntekijöihin kohdistuva väkivalta on kasvanut. (Yle 2018.)

Opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää, miten virkamiesten virkatehtävien suorittaminen turvataan. Keskeisiä kysymyksiä ovat lisäksi, mitä virkamiesten virantoimitusvelvollisuus tarkoittaa, mitkä ovat ne rikoslain säännökset jotka turvaavat virkatehtävien hoitamisen vastustamistilanteessa ja mikä on virkamiehen erityisen rikosoikeudellisen suojan merkitys. Opinnäytetyö käsittelee valtion virkamieslain mukaista virkamiesasemaa erityisesti virantoimitusvelvollisuuden näkökulmasta ja keskittyy niihin rikoslain säännöksiin, jotka ovat keskeisiä sujuvan virkatehtävien suorittamisen kannalta. Ensimmäisessä pääluvussa perehdytään viranomaishallinnon taustoihin perustuslain avulla ja selvitetään, mitä viranomaiselle kuuluvalla oikeudella julkisen vallan käyttöön tarkoitetaan. Taustoituksen jälkeen käsitellään virkamiehen virantoimitusvelvollisuutta, minkä jälkeen seuraavissa pääluvuissa siirrytään opinnäytetyön aiheeseen eli virkamiehen suojaan virantoimituksessa. Aihetta käydään läpi rikoslain avulla ja pyritään hahmottamaan, millaiset virantoimitukseen kohdistuvat teot on säädetty rangaistaviksi. Lain lisäksi lähteinä käytetään lainvalmisteluaineistoa, tuomioistuinratkaisuja ja oikeuskirjallisuutta.

Opinnäytetyön tutkimusmenetelmänä on lainoppi eli oikeusdogmatiikka. Lainoppi on oikeussäännösten systematisointia ja tulkintaa (Aarnio 1978, 52). Lainopin avulla pyritään selvittämään, mikä on voimassa olevan oikeusjärjestyksen sisältö kulloinkin käsiteltävässä oikeusongelmassa. Oikeuslähteitä käytetään etusija- ja käyttöjärjestyssääntöjen osoittamassa järjestyksessä. (Husa, Mutanen & Pohjonen 2008, 20–21). Erityisesti lainopin näkökulmasta tärkein oikeuslähde ovat lait ja muut säädökset, mutta säädöstekstin tulkinnassa tarvitaan sen lisäksi muita oikeudellisia aineistoja, kuten lain esitöitä, tuomioistuinratkaisuja ja oikeuskirjallisuutta (Husa ym. 2008, 33). Oikeuslähdeopin avulla oikeudellinen aineisto jäsenetään konkreettista soveltamista varten (Tolonen 2003, 2). Oikeuslähdeopin mukaan oikeuslähteet jaetaan vahvasti velvoittaviin, heikosti velvoittaviin ja sallittuihin oikeuslähteisiin. Vahvasti velvoittavia oikeuslähteitä ovat laki ja maanpata. Heikosti velvoittavia lähteitä ovat lainvalmisteluaineisto ja oikeuskäytäntö. Sallittuihin oikeuslähteisiin kuuluvat oikeustiede sekä oikeusvertailevat ja reaaliset argumentit. (Husa ym. 2008, 32–33.)

2 Virkamieshallinto

Virkamieshallinnon perusteet muotoutuivat pääosin jo 1600-luvun Ruotsi-Suomessa, jossa valtion vallan käyttöoikeus kytkettiin virkaan ja viranomaisasemaan. Ylimmän hallintovallan käyttö kuului virka-aatelille ja hallinnollisiksi katsottuja tehtäviä hoitivat julkisessa virassa olevat henkilöt. (Mäenpää 2018, 61–62.) Myös itsenäisen Suomen vuonna 1919 säädetyn ensimmäisen hallitusmuodon säännökset lähtevät periaatteesta, jonka mukaan valtion hallinto- ja lainkäyttötehtäviä hoitavat ensisijaisesti tehtäviä varten perustettuihin virkoihin nimitetyt virkamiehet (Bruun ym. 1995, 23).

Perustuslain (731/1999) 22 §:n mukaan julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen. Julkisella vallalla tarkoitetaan yksiköä, jolla on oikeus käyttää merkittävää julkista valtaa esimerkiksi päättämällä yksilön oikeuksista ja velvollisuuksista tai käyttämällä voimakeinoja (HE 1/1998 vp, 174). Säännös on katsottu tarpeelliseksi sisällyttää perustuslakiin, sillä perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien tosiasiallinen toiminta edellyttää usein julkisen vallan aktiivisia toimenpiteitä. Käytännön toteutumisen kannalta ei ole riittävää, että julkinen valta itse pidättäytyy puuttumasta perusoikeuksiin. Toimenpiteitä voidaan tarvita esimerkiksi yksilön perusoikeuksien suojaamiseen ulkopuolisilta loukkauksilta. (HE 309/1993 vp, 75.)

Viranomainen on valtion tai muun julkisyhteisön toimielin, joka hoitaa julkisia tehtäviä (Koskinen & Kulla 2016, 15). Viranomaisten tärkein tehtävä on huolehtia ja vastata siitä, että lainsäädäntöön perustuvat oikeudet, edut ja velvollisuudet toteutuvat käytännössä (Mäenpää 2018, 41). Perusoikeussäännökset velvoittavat julkista valtaa sen kaikessa toiminnassa (Saraviita 2011, 293).

Julkisen vallan käytön laillisuusvaatimuksesta säädetään perustuslain (731/1999) 2.3 §:ssä. Sen mukaan julkisen vallan käytön tulee perustua lakiin ja kaikessa julkisessa toiminnassa on noudatettava tarkasti lakia. Julkisen vallan käytön perustuminen lakiin tarkoittaa sitä, että julkisen vallan käyttäjällä tulee olla

aina viime kädessä eduskunnan säätämään lakiin palautettavissa oleva toimivaltaperuste. Viranomaisilla ei siten voi olla sellaista julkisen vallan käyttämistä tarkoittavaa toimivaltaa, joka ei perustu oikeusjärjestykseen. (HE 1/1998 vp, 74.) Virkatoiminnan kannalta keskeisimpänä säännöksenä voidaankin pitää laillisuusvaatimusta (Husa & Pohjolainen 2014, 293).

Perustuslakivaliokunta on lausunut lainvalmisteluaineistossa, että julkista valtaa voivat käyttää vain viranomaiset ja viranomaisten nimissä vain laillisesti virkoihin nimitetyt virkamiehet (PeVL 4/1989 vp, 2). Tämän virkamieshallinnon periaatteen mukaan julkisen vallan käyttöä sisältävien hallintotehtävien hoitaminen kuuluu pääsääntöisesti vain virkamiehille, jotka on valittu tehtäväänsä erityisessä menettelyssä ja joita koskee erityinen virkavastuu (Mäenpää 2018, 102). Erityisellä virkavastuulla tarkoitetaan kansalaisten yleistä oikeudellista vastuuta tiukempaa vastuuta, joka perustuu julkisen vallan käytön edellyttämään valvontaan ja vastuuseen. Virkamiehen virkavastuuta ja virkavelvollisuutta koskevien säännösten avulla voidaan ohjata virkatoimintaa ja tarvittaessa ryhtyä toimenpiteisiin, mikäli virheitä ilmenee. (Parviainen 2010, 16–17.)

Virkamiehen riippumattomuus ja henkilökohtainen vastuunalaisuus merkitsee sitä, että lainvastaiseen toimeen ryhtynyt virkamies ei vapaudu vastuustaan pelkästään sillä perusteella, että hänen toimintansa on perustunut esimiehen antamiin virkakäskyihin tai muihin hallinnon sisäisiin määräyksiin. Siinä tapauksessa, että määräys ei ole ilmeisen lainvastainen ja virkamies vain arvelee sen olevan, tulee virkamiehen noudattaa määräystä. Tällöin virkamiestä ei voida kuitenkaan asettaa vastuuseen vaikka määräys ilmenisikin myöhemmin lainvastaiseksi. (Laakso, Suviranta & Tarukannel 2006, 53.)

Virkamieshallinnon periaate ei ole ehdoton, sillä perustuslain (731/1999) 124 § mahdollistaa hallintotehtävien antamisen myös muulle kuin viranomaiselle tietyin ehdoin. Sen tulee olla tarpeen tehtävän tarkoituksenmukaiseksi hoitamiseksi eikä se saa vaarantaa perusoikeuksia, oikeusturvaa tai hyvän hallinnon vaatimuksia. Merkittävää julkisen vallan käyttöä sisältävät tehtävät kuuluvat kuitenkin vain viranomaiselle. Rajoittamalla hallintotehtävien siirtämistä muulle kuin viranomai-

selle korostetaan viranomaishallinnon ensisijaisuutta ja halutaan varmistaa oikeusvaltiollisten periaatteiden noudattaminen myös välillisessä julkishallinnossa (HE 1/1998 vp, 61).

Julkisella hallintotehtävällä tarkoitetaan toimintaa, johon liittyy yleisen edun toteuttamista tai muutoin julkisten palvelujen järjestämiselle luonteenomaisia piirteitä. Sen lisäksi tehtävä perustuu lailla tai lain nojalla annettuun julkiseen toimeksiantoon. (HE 72/2002 vp, 52.) Tällainen laaja hallinnollisten tehtävien kokonaisuus voi sisältää esimerkiksi lakien toimeenpanoon sekä yksityisiä henkilöitä ja yhteisöjä koskevaan päätöksentekoon liittyviä tehtäviä. Hallintotehtävänä ei pidetä lainsäädäntö- tai tuomiovallan käyttöä. (Saraviita 2011, 296–297.) Jos julkinen hallintotehtävä annetaan muulle kuin viranomaiselle, tehtävien hoidosta ja siinä noudatettavasta menettelystä tulee antaa riittävän yksityiskohtaiset säännökset. Myös oikeusturvanäkökohdat tulee huomioida ja julkisia tehtäviä hoitavien henkilöiden tulee olla rikosoikeudellisessa virkavastuussa. (HE 1/1998 vp, 178.) Julkisen hallintotehtävän siirtäminen viranomaiskoneiston ulkopuolelle tulee olla tarpeen tehtävän tarkoituksenmukaiseksi hoitamiseksi. Tarkoituksenmukaisuutta arvioitaessa tulee kiinnittää huomiota hallinnon tehokkuuden tarpeiden lisäksi myös henkilöiden ja yhteisöjen tarpeisiin sekä hallintotehtävän luonteeseen. (HE 1/1998 vp, 179.)

Saraviidan mukaan sillä, miten tiukasti hallintotehtävien siirtämiseen asetettuja kriteereitä tulkitaan, on vaikutusta siihen, mitä perustuslain 22 §:ssä on säädetty julkisen vallan velvollisuudesta turvata perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen. Siirron myötä yksityistetyt toimivaltuudet ovat viranomaisvalvontaa heikomman perusoikeussuojan piirissä ja asiaa korjaavat vain osittain sääntelyt virkavastuusta ja hallintolain soveltamisesta. (Saraviita 2011, 296–297.) Kun hallintotehtäviä hoitavat viranomaiset, voidaan lähtökohtaisesti olettaa, että tehtäviä hoitavilla henkilöillä on asianmukainen koulutus ja pätevyys tehtävään sekä heitä koskevalla tehostetulla rikosoikeudellisella vastuulla on vaikutusta tarkkuuteen, pidättyväisyyteen ja varovaisuuteen seuraamusten varalta (Saraviita 2011, 993).

2.1 Julkinen valta

Julkisen vallan käsitettä voidaan käyttää sekä organisatorisena käsitteenä että toimintakäsitteenä. Silloin, kun puhutaan velvollisuuksien asettamisesta julkiselle vallalle, viitataan julkiseen valtaan organisatorisena käsitteenä. Toimintakäsitteenä julkista valtaa käytetään silloin, kun puhutaan julkisen vallan käyttämisestä. (Laakso ym. 2006, 59.)

Julkisen vallan piiriin kuuluvat yksipuolisesti tehtävät norminanto-, lainkäyttö- ja hallintopäätökset, joiden vaikutus ulottuu yksityisiin henkilöihin. Merkittävänä julkisen vallan muotona pidetään välitöntä voimakeinojen käyttämistä. Keskeistä julkisen vallan käyttöä ovat esimerkiksi poliisitoimi, tuomioistuinlaitoksen lainkäyttötoimi, ulosottoimi ja verotus sekä viranomaisten oikeus määrätä yksipuolisia virallisia seuraamuksia, muun muassa uhkasakko. (HE 1/1998 vp, 74.)

Julkisen vallan käyttöä sisältävät virkatoimet voivat olla esimerkiksi hallintomenettelyyn, lainkäyttöön tuomioistuimissa tai poliisitutkintaan liittyviä toimia, joilla puututaan suoraan toisten etuihin, oikeuksiin tai velvollisuuksiin. Niiden ohella tosiasiallista julkisen vallan käyttöä ovat ne virkatoimet, joihin sisältyy mahdollisuus puuttua toisten etuihin, oikeuksiin tai velvollisuuksiin. Sellaisia voivat olla esimerkiksi poliisin suorittama liikennevalvonta tai puuttuminen järjestyshäiriöihin, rakennusviranomaisen suorittama rakennustarkastus tai tulliviranomaisen suorittama matkustajien ja tavaroiden tarkastaminen. (HE 6/1997 vp, 60.) Tosiasiallista julkisen vallan käyttöä tapahtuu myös silloin, kun poliisi estää henkilöä liikkumasta tai ulosottomies estää jonkin esineen käytön (Mäenpää 2018, 101).

Julkista valtaa käyttävä henkilö on määritelty rikoslain (39/1889) 40 luvun 11 §:n 5 kohdassa henkilöksi, jonka tehtäviin lain tai asetuksen nojalla kuuluu päättäminen tai velvoittava määrääminen toisen edusta, oikeudesta tai velvollisuudesta tai joka lain tai asetuksen nojalla puuttuu tehtävässään tosiasiallisesti toisen etuun tai oikeuteen. Lisäksi sillä voidaan tarkoittaa henkilöä, joka lain tai asetuksen perusteella osallistuu tällaiseen päätöksen valmisteluun esimerkiksi laatimalla päätösehdotuksen tai selvityksen. Julkisen vallan käyttäjiä ovat myös useat itsehallinnolliset yksiköt, kuten kunnat ja yliopistot ja välillisen julkisen hallinnon

organisaation kuten Kansaneläkelaitos ja julkisoikeudelliset yhdistykset (Sara-viita 2011, 69–70).

Viranomaisille kuuluu olennaisesti mahdollisuus ja yksinoikeus yksipuolisesti velvoittavan vallan käyttöön. Tällaisen julkisen vallan käyttö toteutuu hallinnollisena sääntelynä ja valvontana, jossa oikeudellisesti on kyse puuttumisesta kansalaisten suojattuun oikeusasemaan. (Mäenpää 2018, 66.) Julkisen vallan käyttö edellyttää aina laissa nimenomaisesti määriteltyä toimivaltaa. Ainoastaan viranomaiselle voi kuulua toimivaltaa yksipuolisesti sitovaan päätöksentekoon yksityisen henkilön oikeuksista ja vapauksista. Myös välitön eli tosiasiallinen julkisen vallan käyttö, pakkokeinot ja varsinainen poliisitoiminta kuuluvat viranomaisten vastuulle. (Mäenpää 2018, 100–101.)

Kaikki viranomaisten toiminta ei ole julkisen vallan käyttämistä. Esimerkiksi kahden tai useamman virkamiehen välinen vapaamuotoinen keskustelu, vaikka se sisältäisi virkatehtäviin liittyviä asioita, tai niin sanottu tosiasiallinen toiminta viranhoidossa, kuten poliisin virka-auton ajaminen eivät ole julkisen vallan käyttämistä. Julkisen vallan käyttämistä ei ole myöskään virkatehtäviin kuuluvan esityksen laatiminen tai suullisen esityksen pitäminen. (HE 6/1997 vp, 60–61.) Toisaalta virkamiesten, joiden tehtävien pääsisältönä on tutkimus, opetus tai koulutus, tehtäviin saattaa sisältyä julkisen vallan käyttämistä esimerkiksi opintosuoritusten arvostelussa tai käytettäessä kurinpitovaltuuksia (Lakanen 1999, 60).

Seuraavassa ratkaisussaan korkein oikeus on linjannut, ettei terveyskeskuslääkärin lääkemääräyksen antamista pidetty julkisen vallan käyttöä sisältävänä toimena. Lääkemääräystä ei katsottu sellaiseksi yksipuoliseksi määräämiseksi potilaan oikeuksista, mitä julkisen vallan käytöllä tarkoitetaan.

KKO 2008:78

A oli vaatinut terveyskeskuslääkärinä uusimaan lääkemääräyksensä uhkaamalla käyttää väkivaltaa tätä kohtaan. Lääkemääräyksen antamista ei pidetty julkisen vallan käyttöä sisältävänä toimena, sillä erityistilanteita lukuun ottamatta hoitosuhteen perusteena on potilaan oma päätös hoitoon hakeutumisesta ja lääkehoitoa koskevat ratkaisut ovat osa hoitosuhdetta.

A:n ei siten katsottu syyllistyneen virkamiehen väkivaltaiseen vastustamiseen.

Korkein oikeus perusteli kantaansa sillä, että hoitosuhteessa on kysymys luottamussuhteesta, jossa muun muassa potilaan tahto ja näkemykset huomioiden pyritään saavuttamaan yhteisymmärrys hoidollisissa kysymyksissä. Näin ollen lääkemääräyksen antamista ei ole perusteltua tarkastella irrallaan asiayhteydestään eli siitä, että lääkehoitoa koskevat ratkaisut ovat osa hoitosuhdetta. Korkein oikeus totesi myös, että terveydenhoitoon voi toisinaan liittyä sellaisiakin toimenpiteitä, mukaan lukien lääkitys, joilla puututaan yksilön vapauteen julkisen vallan käytön tunnusmerkit täyttävällä tavalla.

2.2 Virantoimitusvelvollisuus

Virkamieslain (750/1994) 1 §:n mukaan virkasuhde on julkisoikeudellinen palvelussuhde, jossa valtio on työnantajana ja virkamies työn suorittajana. Virkamies on yleisnimitys julkisyhteisön palveluksessa olevasta työntekijästä. Virka muodostaa virkatehtävien kokonaisuuden, jota kohtaan virkamiehellä on virantoimitusvelvollisuus. (Mäenpää 2018, 1241–1242.) Lain soveltamisalan ulkopuolelle on rajattu virkamieslain 3 §:ssä eduskunnan oikeusasiamies ja apulaisoikeusasiamiehet, eduskunnan kanslian, tasavallan presidentin kanslian, eduskunnan oikeusasiamiehen kanslian ja valtiontalouden tarkastusviraston virkamiehet sekä Suomen Pankin ja Kansaneläkelaitoksen virkamiehet ja toimihenkilöt, ellei laissa toisin säädetä.

Virkamieslain (750/1994) 2 §:n tavoitteena on varmistaa, että valtion tehtävät hoidetaan tuloksellisesti, tarkoituksenmukaisesti ja oikeusturvavaatimukset täytäten. Valtionhallinnon tehtävissä korostuu tarve turvata tehtävien hoito riippumattomasti, tuloksellisesti ja oikeusturvavaatimukset huomioiden. Näistä seikoista on johdettavissa virkamiesten palvelussuhteelle asetettavat vaatimukset, joilla poiketaan yleisestä työlainsäädännöstä. Tällaisia poikkeuksia ovat muun muassa työ sopimussuhteista työntekijää laajemmat velvollisuudet, virkasuhteen jatkuvuusperiaate, virkaan nimittäminen sekä virkamiehen tehtävien määräytyminen muuten kuin sopimuksin. (HE 291/1993 vp, 32.)

Perustuslain (731/1999) 21 §:ssä säädetään oikeudesta hyvään hallintoon ja turvataan jokaiselle oikeus saada asiansa käsitellyksi asianmukaisesti ja ilman aiheetonta viivytystä. Vastaavasti virkamieslain 14.1 § velvoittaa virkamiehen suorittamaan tehtävänsä asianmukaisesti ja viivytyksettä. Tämä virantoimitusvelvollisuus tarkoittaa sitä, että viranomaisen on laissa säädetyin edellytyksin käytettävä toimivaltaansa ja toteutettava julkiset tehtävät. Tehtävien passiivinen toteuttaminen voi toimia virkavastuun perusteena. Velvollisuus voi käydä ilmi suoraan tehtävää koskevasta sääntelystä tai viranomaiselle on määritelty harkintavaltaa tehtävän toteuttamiseen. (Mäenpää 2017, 269.)

Tehtävien suorittaminen asianmukaisesti ja viivytyksettä tarkoittaa sitä, että virkatehtävät on suoritettava asianomaiset säännökset huomioon ottaen myös mahdollisimman tehokkaasti ja taloudellisesti. Asianmukaiseen menettelyyn kuuluu tavanomainen huolellisuus ja virkamiehen on virkaa hoitaessaan huomioitava, mitä viran laadusta ilmeisesti johtuu. (HE 238/1984 vp, 30.) Asianmukaisuuteen sisältyy lisäksi puolueettomuusvaatimus. Asianomaisten säännösten huomioimisella korostetaan lainalaisuutta ja viitataan hallintomenettelyn säännöstöön. (Koskinen & Kulla 2016, 191.) Myös ammattitaitoinen menettely voidaan katsoa sisältyväksi asianmukaiseen suorittamiseen (Mäenpää 2018, 1275).

Asian käsittelyyn ilman aiheetonta viivytystä velvoittaa myös hallintolain (434/2003) 23.1 §. Virkatehtävät tulee hoitaa aloitteellisesti, vireästi ja moitteetomasti sovittua tai säädettyä työaikaa noudattaen. (Koskinen & Kulla 2016, 191.) Asianmukaisuuden ja joutuisan käsittelyn vaatimukset ovat periaatteen luontoisia normeja ja niiden sisältö täsmentyy kulloinkin suoritettavan virkatehtävän mukaan. Niiden noudattaminen kuuluu kuitenkin virkavastuun piiriin, jolloin epäasianmukainen toiminta voi tulla arvioitavaksi virkavelvollisuuden rikkomisena. (Bruun ym. 1995, 141.) Virkamieslautakunnan päätöksessä virka-ajan noudattamatta jättäminen virkamieslain 14 §:n vastaisesti katsottiin perusteeksi kirjalliselle varoitukselle.

Virkamieslautakunnan päätös 11/2003

A oli saanut kirjallisen varoituksen muun muassa työaikamääräysten noudattamatta jättämisen johdosta. Kulunvalvontaraportin mukaan A oli saapunut useasti aamuisin työpaikalle liukuma-ajan päätyttyä. Koska asiassa ei ilmennyt, että A:lla olisi ollut lupa saapua virkapaikalle myöhemmin, virkamieslautakunta katsoi A:n menetelleen siten, että hänelle oli voitu antaa kirjallinen varoitus.

Tehokkuus ja taloudellisuus voidaan käsittää myös tuloksellisuuden vaatimuksena. Tämä kohdistuu erityisesti viraston ja sen yksiköiden johtaviin virkamiehiin eikä virkamieslainsäädännössä ole yksilöity tulosvastuun vaikutuksia virantoimitusvelvollisuuteen. Tehtäviä ei saa laiminlyödä tai lykätä perusteettomasti, vaan virkamiehen tulee hoitaa tehtävänsä viivytyksettä. (Koskinen & Kulla 2016, 192.) Seuraava Kuopion hallinto-oikeuden ratkaisu koskee virkatehtävien laiminlyöntiä.

Kuopion hallinto-oikeus 27.2.2014 14/0053/4

A oli saanut kirjallisen varoituksen virkatehtävien laiminlyönnistä, sillä A:n oli epäilty nukkuneen työvuoron aikana. Hallinto-oikeus totesi, että A:n nukkumisesta ei ollut kiistatonta näyttöä, mutta hänen käytöksensä oli ollut vetäytyvää, eikä hän siten ollut voinut valvoa osaston toimintaa riittävän tehokkaasti. Käyttäytyminen oli ollut erityisen moitittavaa, koska se oli tapahtunut sairaalassa, jossa potilaat käyttäytyvät arvaamattomasti ja väkivaltaisesti. A oli siten laiminlyönyt virkatehtäviensä suorittamisen.

Yleensä virkamiehen tehtävät määräytyvät virkasidonnaisesti. Pääsääntöisesti tehtävistä määrätään viraston sisäisesti työjärjestyksellä ja työnjohto- ja valvontaoikeuteen eli direktio-oikeuteen perustuvien toimien ja virastolla on oikeus päättää viran tehtäväpiirin tarkentamisesta. Tehtäviä lisättäessä on otettava huomioon, että virkamiehen tulee pystyä suoriutumaan niistä kohtuudella. (Koskinen & Kulla 2016, 189.) Ilman virkamiehen suostumusta virkatehtäviä ei voida muuttaa edes väliaikaisesti olennaisesti toisenlaisiksi tai velvoittaa virkamiestä suorittamaan virkaan selvästi kuulumattomia tehtäviä (Bruun ym. 1995, 140).

Virkatehtävillä, joihin virantoimitusvelvollisuus kohdistuu, on suhteellinen pysyvyys. Virkatehtävät voidaan määrittellä pääpiirteissään virkaa perustettaessa ja lisäksi niitä määrittävät viraston toimiala, virkanimike ja toimiyksikön tehtävät. (Mäenpää 2018, 1275.) Virkatehtäviä ei voi siirtää toiselle virkamiehelle, vaan velvollisuus suorittaa tehtävät koskee jokaista virkamiestä henkilökohtaisesti. Eriyssäännöksen nojalla esimerkiksi ratkaisuvallan delegointi voi olla mahdollista, mutta silloinkin asiasta päättää ylempi viranomainen tai esimerkiksi viraston johtoelein toimivaltansa puitteissa. (Bruun ym. 1995, 139.)

Virkamies voi pidättäytyä tehtävien hoitamisesta yleensä vain esteellisenä tai estyneenä. Virkamiehen ollessa esteellinen kieltäytyminen on hallintolain (434/2003) 27 §:ssä säädetty velvollisuus. Virantoimituksen keskeytymisen perusteena on tavallisesti virkavapaus. Lisäksi myönnetty vuosiloma, lomautus, virantoimituksesta pidätys tai työtaistelutilanne keskeyttävät viranhoidon. (Koskinen & Kulla 2016, 193.)

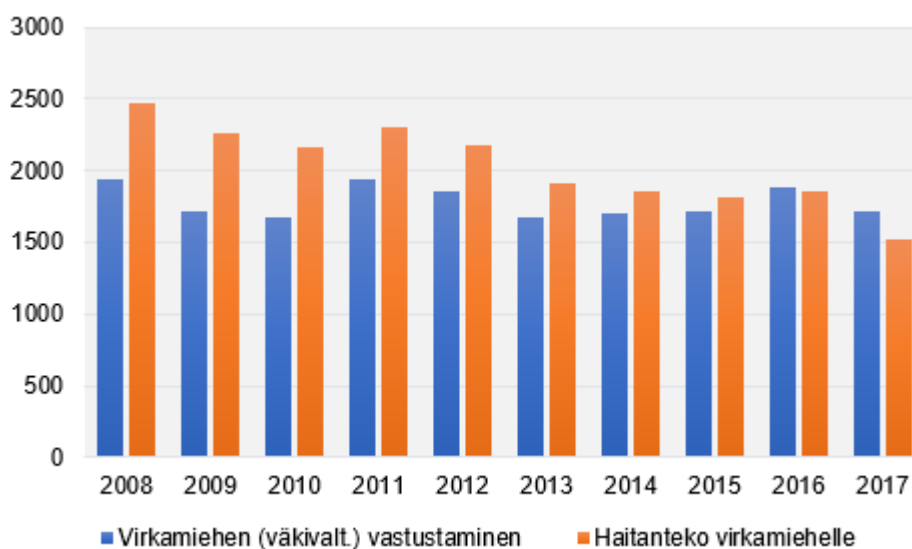
Kieltäytyminen on mahdollista myös työturvallisuuslain (738/2002) 23 §:n nojalla, mikäli työstä aiheutuu vakavaa vaaraa työntekijän omalle tai muiden työntekijöiden terveydelle. Kieltäytyminen virkatehtävästä vakaumukseen vedoten voi olla mahdollista silloin, kun muiden oikeudet eivät vaadi, että juuri hän suorittaa virkatehtävän ja teko josta kieltäydytään ei ole virkatehtävien olennainen ja pysyvä osa (Bruun ym. 1995, 139). Sen sijaan työtehtävistä kieltäytymisen perusteena ei voi olla esimerkiksi työtehtävien suuri määrä, kuten seuraavasta virkamieslautakunnan päätöksestä ilmenee.

Virkamieslautakunnan päätös 39/2000

A oli saanut kirjallisen varoituksen, sillä hän oli kieltäytynyt virastopäällikön määräämistä työtehtävistä. A vetosi oikaisuvaatimuksessaan jo ennestään suureen työmääräänsä ja että työmääräyksen myötä muut tehtävät olisivat jääneet hoitamatta. Virkamieslautakunta katsoi edellytysten kirjallisen varoituksen antamiseen täytyneen, sillä A ei ollut suorittanut niitä virkatehtäviä, jotka hänelle on annettu, vaikka niiden suorittaminen on kuulunut A:n virkavelvollisuuksiin. A:n oli täytyntä ymmärtää menetelleensä virkavelvollisuuksiensa vastaisesti.

3 Virkamiehen suoja vastustamiselta virantoimituksessa

Rikoslain (39/1889) 16 luvussa säädetään rikoksista viranomaisia vastaan. Virkamiehen väkivaltainen vastustaminen (1 §), virkamiehen vastustaminen (2 §), haitanteko virkamiehelle (3 §) ja niskoittelu poliisia vastaan (4 §) ovat säännöksiä, joiden tavoitteena on turvata virkamiestä henkilönä sekä virkaan liittyvien tehtävien suorittamista silloin, kun niihin liittyy vastarinta- ja vastustamistilanteita (Frände ym. 2018, 72). Käytännössä väkivaltaa tai sillä uhkaamista kohtaavat useimmiten sellaiset virkamiehet, joiden tehtävänä on huolehtia järjestyksestä ja turvallisuudesta (Lakanen 1999, 16). Esimerkiksi poliisin tehtäviin kuuluu tarkastusten ja valvontatehtävien suorittaminen, joissa poliisimies joutuu antamaan käskyjä ja kieltoja. Usein tällaisessa julkisen vallan käytössä väkivaltaa esiintyy useammin, kuin sellaisessa, johon sisältyy varsinaista päätöksentekoa. (Helminen, Kuusimäki & Ranta-Eskola 2012, 197.)

Kuvio 1. Poliisin tietoon tulleet vastustamis- ja haitantekorikokset 2008-2017.

Virkamiehen väkivaltaisten vastustamisten ja virkamiehen vastustamisten vuosittainen määrä (Kuvio 1) on vuosien 2008 ja 2017 välisenä aikana pysynyt 1500 ja 2000 rikoksen välillä. Eniten vastustamisrikoksia tällä aikavälillä on tilastoitu vuosina 2008 (1935 kpl) ja 2011 (1947 kpl). Haitantekorikosten määrä on vaihdellut

1500 ja 2500 rikoksen välillä. Suurimmillaan niiden lukumäärä on ollut vuonna 2008 (2466 kpl), josta se näyttäisi kuvion perusteella laskeneen vuoteen 2017. (Niemi 2018, 269.)

Eräillä viranomaisilla, kuten esimerkiksi poliisilla, on erityisten toimivaltasäännösten myötä lakiin perustuvat valtuudet tarpeen vaatiessa pakolla suorittaa virkaan kuuluvat tehtävänsä. Erityistä rikosoikeudellista suojaa on perusteltu sillä, että viranomaisten tehtävien toteuttaminen tulee olla mahdollista myös konflikti- ja vastustamistilanteissa. Yleisesti sovellettavia rikoslain säännöksiä ei ole pidetty riittävinä, vaikka ne suojaavat myös virkatehtäviään hoitavia henkilöitä. (HE 6/1997 vp, 50.) Virkatehtävien asianmukainen sujuminen hyödyttää myös niitä yksityisiä kansalaisia, joiden hyväksi kyseistä virkatointia, kuten rikollisen kiinniottoa suoritetaan (Frände, Matikkala, Tapani, Tolvanen, Viljanen & Wahlberg 2014, 69).

Rikoslain (39/1889) 40:11 §:n 1 kohdan mukaan virkamiehellä tarkoitetaan henkilöä, joka on virka- tai siihen rinnastettavassa palvelussuhteessa

- a) valtioon, kuntaan taikka kuntayhtymään tai muuhun kuntien julkisoikeudelliseen yhteistoimintaelimeen,
- b) eduskuntaan, valtion liikelaitokseen, evankelisluterilaiseen kirkkoon tai ortodoksiseen kirkkokuntaan tai seurakuntien yhteistoimintaelimeen,
- c) Ahvenanmaan maakuntaan, Suomen Pankkiin, Kansaneläkelaitokseen, Työterveyslaitokseen, kunnalliseen eläkelaitokseen, Kuntien takauskeskukseen tai kunnalliseen työmarkkinalaitokseen.

Väkivaltaisen vastustamisen, vastustamisen ja haitanteon kohteena olevaan virkamieheen rinnastetaan eräät henkilöt (RL 16:20 §). Niitä ovat rikoslain 40:11 §:n 2 kohdassa tarkoitettu julkista luottamustehtävää hoitava henkilö, eräät ulkomaiset virkamiehet, julkista valtaa käyttävä henkilö ja palvelusta toimittava sotilas. Rinnastus on katsottu tarpeelliseksi, koska sotilaiden tehtävät voivat olla samantaisia kuin eräiden viranomaisten tehtävät, eikä suurin osa sotilaista ole virka- tai siihen rinnastettavassa palvelussuhteessa valtioon. Myös aiemmin mainitun rikoslain 40:11 §:n 5 kohdan b alakohdassa tarkoitettut henkilöt, jotka osallistuvat

julkisen vallan käyttöä sisältävän päätöksenteon valmisteluun, saavat tehtävissään rikosoikeudellista suojaa. (Frände ym. 2014, 74.)

Sitä vastoin järjestystä ylläpitävät henkilöt (RL 17:6 §) eivät ole suojan alaisia. Vaikka järjestystä ylläpitävät henkilöt käyttävät tehtävässään julkista valtaa ja heihin siten yleensä sovelletaan rikosoikeudellista virkavastuuta koskevia säännöksiä, ei heitä ole rinnastettu virkamiehiin rikoslain 16:1–3 §:ssä (HE 77/2001 vp, 55). Lainvalmisteluaineiston mukaan virkamiesten harjoittaman julkista valtaa sisältävän virkatoiminnan rikosoikeudellisen suojan tulee selkeästi erota sellaisissa tehtävissä toimivien rikosoikeudellisesta suojasta, jotka voivat tehtäviensä yhteydessä joutua kohtaamaan vastustusta. Virkavastuu ja virkaan liittyvä rikosoikeudellinen suoja on katsottu perustelluksi rajata koskemaan mahdollisimman tarkoin samaa henkilöpiiriä. (HE 6/1997 vp, 58.)

Virkamiehen vastustamis- ja haitantekorikoksissa suojaa saavat myös henkilöt, jotka pyynnöstä tai virkamiehen suostumuksella avustavat julkisen vallan käyttöä sisältävässä virkatoimessa. Tarpeellisen avun saaminen voisi vaikeutua, ellei erityistä suojaa ulotettaisi myös virkamiestä avustaviin henkilöihin. Rikosoikeudellinen suoja ei kuitenkaan ulotu yksityishenkilön omatoimiseen tekemiseen, vaan se edellyttää aina viranomaisen vapaamuotoista, nimenomaista tai asiayhteydestä pääteltävää pyyntöä tai suostumusta. (HE 6/1997 vp, 63.)

On myös huomioitava, että sivullisella, joka avustaa viranomaista tai vastaavaa, ei ole oikeutta voimakeinojen käyttöön ilman erillistä säännöstä (HE 44/2002 vp, 128). Muunlaisen kuin voimakeinoin avustamisen ollessa kyseessä sivullisen erityissuojan saaminen voi perustua pelkkään virkamiehen pyyntöön tai suostumukseen (Frände ym. 2014, 71). Avustavalla henkilöllä voidaan tarkoittaa esimerkiksi esitutkintalain (805/2011) 11 §:ssä mainittua esitutkintakuulustelussa läsnä olevaa todistajaa tai ulosottokaaren (705/2007) 26 §:n mukaista toimitustodistajaa.

3.1 Virkamiehen väkivaltainen vastustaminen

Virkamiehen väkivaltaisesta vastustamisesta säädetään rikoslain (39/1889) 16 luvun 1 §:ssä seuraavasti:

Joka

- 1) käyttää tai uhkaa käyttää väkivaltaa pakottaakseen virkamiehen tekemään tai jättämään tekemättä julkisen vallan käyttöä sisältävän virkatoimen,
- 2) muuten käyttää tai uhkaa käyttää väkivaltaa sellaisen virkatoimen johdosta tai sitä suorittavaa virkamiestä vastaan tai
- 3) käyttää väkivaltaa virkamiestä tai häneen 15 luvun 10 §:n 2 momentissa tarkoitettussa suhteessa olevaa henkilöä vastaan kostaakseen sellaisen virkatoimen,

on tuomittava virkamiehen väkivaltaisesta vastustamisesta vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään neljäksi vuodeksi.

Virkamiehen väkivaltaisesta vastustamisesta tuomitaan myös se, joka menettelee 1 momentissa mainitulla tavalla sitä kohtaan, joka virkamiehen pyynnöstä tai suostumuksella avustaa virkamiestä julkisen vallan käyttöä sisältävässä virkatoimessa.

Aikaisemmassa oikeusjärjestyksessä virkamiehiin kohdistuvista rikoksista on tuomittu tavallista ankarampi rangaistus, sillä kuninkaan virkamiehiin kohdistuvien rikosten katsottiin sisältävän loukkauksen myös kuningasta itseään kohtaan (Lakanen 1999, 6). Näin ollen virkamiehen väkivaltaisen vastustamisen on katsottu kohdistuvan ennen kaikkea valtiovaltaan, eikä niinkään virkamieheen henkilökohtaisesti. Tämän takia erityistä rikosoikeudellista suojaa on pidetty tarpeellisenä. (Lakanen 1999, 17.)

Koska väkivaltaisen vastustamisen katsotaan kohdistuvan ennen kaikkea valtiovallan auktoriteettia kohtaan, voidaan virkamiestä yleensä kuulla asiassa todistajana (Helminen, Kuusimäki & Rantaeskola 2012, 197). Virkamies voi olla rikoksen asianomistajana, mikäli hänelle on rikoksen johdosta syntynyt mahdollisuus vahingonkorvaukseen. Virkamiehestä tulee asianomistaja myös silloin, jos virkamiehen väkivaltainen vastustaminen täyttää jonkin muun virkamieheen henkilönä kohdistuvan rikoksen tunnusmerkistön. Tällöin hänet katsotaan asianomistajaksi myös väkivaltaisen vastustamisen osalta, eikä häntä voida kuulla todistajana.

Sillä, käyttääkö hän asianomistajan oikeuksiaan, ei ole merkitystä. (Helminen ym. 2012, 88.)

Virkamiehen väkivaltaisen vastustamisen tunnusmerkistössä tarkoitettu väkivalta tai sillä uhkaaminen merkitsee aktiivista, välittömästi tai välillisesti virkamieheen kohdistuvaa toimintaa. Tavallisesti se kohdistuu virkamiehen terveyteen tai turvallisuuteen. Väkivallan kohteena voi myös olla virkamiehen vapaus, esimerkiksi sellaisessa tilanteessa, jossa virkamies suljetaan lukittuun huoneeseen. Väkivalaksi katsotaan myös esimerkiksi ajoneuvon tahallinen kuljettaminen päin liikennettä valvovia viranomaisia. Ulkopuoliseen, sattumalta paikalla olevaan henkilöön kohdistunut väkivalta tai sillä uhkaaminen voi olla virkamiehen väkivaltaista vastustamista, mikäli sen tarkoituksena on estää virkatoimi. (HE 6/1997 vp, 61.)

Pelkkä vastaan haraaminen, tarttuminen ovenpieliin tai muu vastaava toiminta ei ole virkamiehen väkivaltaista vastustamista (HE 6/1997 vp, 61). Väkivaltaisen vastustamisen tunnusmerkistöä ei myöskään toteuta se, että virkatehtäviä suorittava virkamies pakotetaan hänelle selvästi kuulumattoman tehtävän suorittamiseen tai suorittamatta jättämiseen. Sama koskee väkivallan käyttämistä virantoi- mitukseen kuulumattomista syistä, sillä virkamiehen väkivaltainen vastustaminen edellyttää väkivallan käyttämisellä olevan ajallinen ja paikallinen yhteys virkatoimeen. (HE 6/1997 vp, 59–62.) Ajallisesta ja paikallisesta yhteydestä on kysymys seuraavassa Turun hovioikeuden ratkaisussa.

Turun hovioikeus 1.10.2018 R 17/1094

B oli tehnyt tutkinnan päätöksen, jossa A oli ollut vastaajana. Muutaman kuukauden kuluttua A oli lähettänyt B:n työsähköpostiin kolme uhkaavaa sähköpostia, joilla oli asiallinen yhteys B:n aiemmin tekemään virkatoimeen. Koska virkatoimi oli jo päättynyt ja A oli lähettänyt viestit useita kuukausia sen jälkeen, teoilla ei katsottu olleen lain tarkoittamaa ajallista yhteyttä virkatoimeen. Asiassa ei muutoinkaan käynyt ilmi, että A olisi uhkailuillaan tarkoittanut pakottaa B:n tekemään tai jättämään tekemättä julkisen vallan käyttöä sisältävän virkatoimen tulevaisuudessa. Syyte virkamiehen väkivaltaisesta vastustamisesta hylättiin.

Aiemman lain mukaan myös muutoin kuin virantoimitukseen kuulumattomista syistä virkatehtävää suorittavaa virkamiestä kohtaan harjoitettu väkivalta on tullut rangaistavaksi virkamiehen väkivaltaisena vastustamisena. Lakasen mielestä uudistus ei ole perusteltu, sillä säännöksen suojelukohteena ei ole virkamies, vaan valtiovalta ja virkatoiminnan sujuminen. Sen vuoksi ratkaisevaa merkitystä ei pitäisi antaa sille seikalle, vaarantuuko tehtävien suorittaminen tehtäviin liittyvistä syistä vai esimerkiksi virkamiehen ja tekijän välillä aiemmin olleesta erimielisyydestä johtuen, kun teko joka tapauksessa häiritsee virkatehtävän suorittamista. (Lakanen 1999, 22–23.)

Väkivaltaisen vastustamisen soveltamisala kattaa moitittavuudeltaan hyvin erilaisia tekoja, minkä vuoksi rangaistusasteikkoa on pidetty enimmäisrangaistuksen osalta lievänä ja vähimmäisrangaistuksen osalta ankarana (LaVM 3/1998 vp, 13). Rangaistavuuden edellytyksenä ei ole pakotetun virkatehtävän tekeminen tai tekemättä jättäminen, vaan rikos on toteutunut silloin, kun siinä tarkoituksessa käytetään väkivaltaa tai uhataan käyttää sitä (HE 6/1997 vp, 60). Vaikka teon moitittavuuteen ei sinänsä vaikuta se, onko virkatoimi toteutettu tai kyetty estämään, käytetyllä väkivallalla tai sillä uhkaamisen vakavuudella ja luonteella voi olla merkitystä rangaistusta mitattaessa (HE 6/1997 vp, 61).

Lakasen (1999, 122) mukaan teon kohdistuminen useampaan virkamieheen tulisi ottaa huomioon rangaistusta ankaroitavana tekijänä. Oikeuskäytännön mukaan samaan aikaan samassa paikassa tapahtuva useaan poliisiin kohdistuva väkivaltainen vastustus katsotaan yhdeksi teoksi.

KKO 1999:102

Syyttäjä vaati HIV-positiiviselle A:lle rangaistusta viidestä murhan yrityksestä, sillä ollessaan poliisilaitoksella säilöön otettuna A oli yrittänyt tartuttaa HI-viruksen viiteen poliisimieheen puremalla, sylkemällä ja raapimalla verisillä sormilla. A:n menettelyllä ei katsottu vähäisen tartuntariskin vuoksi olleen voitu saada aikaan todellista vaaraa rikoksen täyttymisestä, joten murhan yritys katsottiin kelvottomaksi. A tuomittiin virkamiehen väkivaltaisesta vastustamisesta.

Korkeimman oikeuden ratkaisusta ilmenee, että vaikka väkivalta kohdistuisi keralla useampiin poliisimiehiin, on kysymyksessä silti vain yksi väkivaltainen vastustaminen, samoin kuin tilanteessa jossa väkivaltaisia tapahtumia on useita saman virkatoimen yhteydessä. Perusteena tälle on se, että rikos on tapahtunut ajallisesti ja paikallisesti samalla kertaa (Frände ym. 2014, 87). Jos samaan tilanteeseen sisältyy sekä väkivaltaista vastustamista että haitantekoa, sovelletaan lainkonkurrenssin mukaan vain ensiksi mainittua tunnusmerkistöä. (Helminen ym. 2012, 198.) Näin on menetelty myös Vaasan hovioikeuden ratkaisussa.

Vaasan hovioikeus 17.12.1996 R 96/202

Poliisien virkatehtävänä oli ollut poistaa A asunnostaan ja viedä hänet poliisiasemalle. Rakennuksen porraskäytävässä A oli väkivallalla uhaten ja sitä käyttäen yrittänyt pakottaa poliisimiehet luopumaan virkatehtävästään, mutta poliisit saivat kuitenkin otettua tämän kiinni ja vietyä poliisiautoon. Hetken päästä A oli yrittänyt sytyttää tulipaloa poliisiautossa tupakansytytintä käyttäen ja alkanut potkia poliisiautoa. Käräjäoikeus tuomitsi A:n sekä virkamiehen väkivaltaisesta vastustamisesta, että haitantekemisestä viran-toimituksessa olevalle virkamiehelle. Hovioikeus tuomitsi A:n pelkästään väkivaltaisesta vastustamisesta, sillä A oli teoillaan vastustanut samaa edelleen kesken ollutta virkatointia ja aikaväli porraskäytävässä ja poliisiautossa tapahtuneiden tekojen välillä oli ollut lyhyt.

3.1.1 Aktiivinen teko

Rikoslain (39/1889) 21:5 §:n mukaan pahoinpitelyllä tarkoitetaan sitä, kun joku ruumiillista väkivaltaa tekemällä tai tekemättä vahingoittaa toisen terveyttä, aiheuttaa kipua tai saattaa tiedottomaan tai muuhun vastaavaan tilaan. Pahoinpitely on lievää pahoinpitelyä 21:7 §:n mukaan, kun huomioon ottaen väkivallan, ruumiillisen koskemattomuuden loukkauksen ja terveyden vahingoittamisen vähäisyys tai muut rikokset liittyvät seikat se on kokonaisuutena arvostellen vähäistä. Lievän pahoinpitelyn on katsottu sisältyvän virkamiehen väkivaltaiseen vastustamiseen. (HE 6/1997 vp, 62). Tämä ilmenee korkeimman oikeuden ratkaisusta.

KKO 1986-II-1

A on B:n viedessä tätä pidätettyjen säilöön tehnyt vastarintaa puremalla ja potkimalla. B:lle oli aiheutunut tästä kipua, mutta hänen ei näytetty saaneen ruumiinvammaa. Korkeimman oikeuden mukaan lievä pahoinpitely ei sisällä sellaista väkivallan käyttämistä, joka ei sisältyisi virkamiehen väkivaltaisen vastustamisen tunnusmerkistöön. Näin ollen A:n tekoon tulee sovellettavaksi ainoastaan virkamiehen väkivaltainen vastustaminen.

Lainvalmisteluaineiston mukaan pahoinpitely tarkoittaa tekoa, jossa käytetään ruumiillista väkivaltaa. Tällainen ruumiillisen väkivallan käyttäminen ymmärretään pahoinpitelyksi myös sanan yleiskielisessä merkityksessä. Toisaalta pahoinpitelyllä tarkoitetaan tekoa, jolla aiheutetaan vamma tai sairaus ja johon ei tarvitse liittyä väkivaltaa sanan yleiskielisessä merkityksessä. Vakiintuneesti on katsottu, että tahallinen taudin tartuttaminen on pahoinpitelyä. Terveyden vahingoittamisella voidaan tarkoittaa ruumiillisten vammojen ja sairauksien lisäksi mielenterveyden häiriöitä. (HE 94/1993 vp, 95.)

Aiemmin mainitussa korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO 1999:102 A, joka yritti tartuttaa HI-viruksen järjestystä ylläpitäviin poliisimiehiin, tuomittiin virkamiehen väkivaltaisesta vastustamisesta. Ratkaisu ei suoraan anna vastausta siihen, voiko viruksen tartuttamisyritys sellaisenaan olla virkamiehen väkivaltaista vastustamista. A oli puremalla ja raapimalla toiminut ruumiilliseksi väkivallan käyttämiseksi katsottavalla tavalla. Vahingonkorvausvelvollisuuden osalta korkein oikeus kuitenkin katsoi, että poliisimiehille oli aiheutunut pitkäaikaista pelkoa ja levottomuutta siitä, olivatko he A:n toiminnan seurauksena saaneet HIV-tartunnan. Tartunnanpelosta aiheutuneen psyykkisen paineen oli katsottu yleisen elämänkokemuksen mukaan olleen oikeuttava korvaukseen kipuun ja särkyyn verrattavasta kärsimyksestä. (Frände ym. 2014, 78–79.)

Rikoslain (39/1889) 16:1–2 §:ssä tarkoitettua väkivaltaa ovat virkamiehen pahoinpiteleminen eli ruumiillisen väkivallan tekeminen virkamiehelle loukkaamalla hänen ruumiillista koskemattomuuttaan. Teosta voi aiheutua vamma tai muu ter-

veyden vahingoittuminen tai siitä ei välttämättä aiheudu mitään näkyvää seuraamusta. Toiseksi väkivaltaa on terveyden vahingoittaminen tai kivun aiheuttaminen ruumiillista väkivaltaa käyttämättä. (Lakanen 1999, 37.)

Väkivallaksi katsotaan myös virkamiehen saattaminen tiedottomaan tai muuhun vastaavaan tilaan esimerkiksi vaarattomalla tavalla tehdyllä nukuttamisella tai toisen tahdon vastaisella hypnotisoinnilla (HE 94/1993 vp, 96). Esimerkiksi tilanne, jossa virkamies erehdytetään juomaan huumaavaa ainetta tehden tämän kykenemättömäksi suorittaa virkatointia, ei ole pahoinpitelysäännöksen mukaista väkivallan käyttämistä, mutta jonka tulisi silti olla rangaistavaa virkamiehen vastustamissäännösten nojalla. (Viljanen 2006, 636).

Väkivalta tai uhkaus voivat kohdistua virkamieheen välillisesti. Kohteena voi olla jokin virkamiehen käyttämä väline, kuten hälytystehtävään lähdössä oleva poliisiauto, josta puhkaistaan renkaat. (Frände ym. 2014, 82.) Väkivalta voi kohdistua myös virkamiehen apuna käyttämään poliisikoiraan, kuten korkeimman oikeuden ratkaisussa.

KKO 1977-II-55

A oli pakottanut häntä takaa-ajaneen poliisikonstaapelin luopumaan takaa-ajosta ampumalla poliisikoiraa. A tuomittiin virkamiehen väkivaltaisesta vastustamisesta.

Väkivaltaa voidaan harjoittaa myös eläinten tai elottomien esineiden välityksellä, kuten usuttamalla koira ihmisen kimppuun. Tällaisen hyökkäyksen takana tulee kuitenkin olla ihmisen tahdontoiminta. (Lakanen 1999, 35.) Elottoman esineen käytöstä on kyse esimerkiksi silloin, kun poliisia pakeneva henkilö laittaa tynnyreitä vierimään kiinniottajia kohti (Frände ym. 2014, 83).

Virkamiehen väkivaltaisen vastustamisen tunnusmerkistön voi toteuttaa myös toiseen henkilöön kuin virkamieheen kohdistettu väkivalta tai uhkaus, josta esimerkiksi on korkeimman oikeuden ratkaisu (Frände ym. 2014, 83).

KKO 1977-II-66

Syytetty, joka oli aseistautunut, oli pakottaakseen poliisimiehet jättämään tekemättä virkatoimen ilmoittanut heille tappavansa kolme hänen kanssaan samassa huoneistossa ollutta henkilöä, mikäli poliisi yrittäisi tulla huoneistoon. Syytetty tuomittiin virkamiehen väkivaltaisesta vastustamisesta.

Tällainen teko voitaisiin katsoa nykyisen lainsäädännön mukaan myös panttivangin ottamiseksi (RL 25:4 §), mikäli teko siinä edellytetyin tavoin olisi kokonaisuutena arvostellen törkeä. Sen sijaan pelkästään virkamiehen väkivaltaiseksi vastustamiseksi saatettaisiin katsoa tapaus, jossa tekijä uhkaa vahingoittaa itseään estääkseen virkatoimen suorittamista (Frände ym. 2014, 83).

3.1.2 Väkivallalla uhkaaminen

Myös uhkaus voi kohdistua poliisikoiraan täyttäen virkamiehen väkivaltaisen vastustamisen tunnusmerkistön.

Vaasan hovioikeus 24.1.2005 R 04/824

B oli pitämällä toista kättään selän takana uhannut ampua paikalla ollutta poliisia tai poliisikoiraa, mikäli nämä eivät poistuisi asunnosta. Valituksessaan hovioikeuteen B myönsi kohdistaneensa uhkauksen vain poliisikoiraan. Hovioikeus katsoi B:n menettelyllään pakottaneen asunnossa olleet poliisimiehet luopumaan virkatoimen suorittamisesta ja pysytti käräjäoikeuden tuomion virkamiehen väkivaltaisesta vastustamisesta.

Uhkauksen on tullava virkamiehen tietoon ollakseen rangaistavaa virkamiehen väkivaltaisena vastustamisena. Näin ollen poliisikoiran uhkaaminen kenenkään muun sitä havaitsematta tai jonkun ulkopuolisen nähdessä ei täytä tunnusmerkistöä. Jos henkilö tappaa häntä takaa ajavan poliisikoiran sellaisella etäisyydellä koiraa ohjaavasta poliisimiehestä, ettei tämä näe eikä kuule tapahtumaa, on kyse virkamiehen väkivaltaisesta vastustamisesta. Virkatoimen estämisen ei siis tarvitse tulla heti virkamiehen tietoon. (Viljanen 2006, 641.)

Uhkauksen tulee olla sellainen, että se on omiaan aiheuttamaan uhatulle käsityksen siitä, että uhkaaja on tosissaan. Uhkaajan ei siis tosiasiallisesti tarvitse olla vakavissaan, vaan riittää, että uhattu on ollut siinä luulossa. Asiaa arvioidaan uhatun henkilön kannalta. Tämän vuoksi esimerkiksi leikkipistoolilla uhkaaminen voi olla muiden tunnusmerkistötekijöiden täytyessä rangaistavaa uhkaamista, jos ase erehdyttävästi muistuttaa oikeaa ja uhattu perustellusti luulee sitä oikeaksi. Sen sijaan, jos uhattu tunnistaa leikkipistoolin heti oikeaksi, tilannetta arvioidaan toisin. (Lakanen 1999, 29–31.) Vaasan hovioikeuden ratkaisussa kysymys oli siitä, oliko suusanallinen uhkaaminen tehty lieventävien asianhaarojen vallitessa. Käräjäoikeus oli katsonut vastaajan syyllistyneen virkamiehen vastustamiseen.

Vaasan hovioikeus 8.10.2018 R 17/1094

Poliisimiehet suorittivat asunnossa A:n kiinniottoa, jota hermostunut A yritti vastustaa voimakkaasti rimpuilemalla irti poliisien otteesta. Poliisimiesten raudoittaessa A:ta tämä oli uhannut poliiseja väkivallalla huutaen B:lle kahdesti kehotuksen hakea ase, mitä poliisit eivät olisi voineet estää pidellessään A:sta kiinni. Myöhemmin ilmeni, ettei asunnossa ollut tapahtumahetkellä asetta, mutta poliisit olivat tilanteessa ymmärrettävästi kokeneet huudot vakavalla ja vaarallisella väkivallalla uhkaamisena. A:n menettely täytti virkamiehen väkivaltaisen vastustamisen tunnusmerkistön.

Uhkauksen erottaa varoituksesta se seikka, että tekijä esittää pahan toteutumisen olevan omasta tahdostaan riippuvaa. Lakanen on esittänyt niiden erosta seuraavan esimerkin. A varoittaa B:tä tulemasta lähemmäksi, koska A siinä tapauksessa ampuu B:n. Kyseessä on uhkaus. Jos A varoittaa B:tä tulemasta lähemmäksi, koska siinä tapauksessa C ampuisi B:n ja se, toteuttaako C tekonsa vai ei on täysin A:sta riippumatonta, on kyseessä varoitus. (Lakanen 1999, 27.)

Selvintä väkivallalla uhkaaminen on silloin, kun uhkaaja ilmoittaa sanallisesti aikomuksestaan esimerkiksi lyödä tai ampua. Myös sanatonta ampuma- tai teräaseen suuntaaminen lähietäisyydeltä kohti virkamiestä voidaan ymmärtää uhkaukseksi. Silloin henkilö voi tosin jälkeenpäin pyrkiä selittämään tarkoittaneensa teollaan jotain muuta kuin uhkausta. (Frände ym. 2014, 80.)

Laiton uhkaus (RL 25:7 §) on teko, jossa joku nostaa aseensa toista vastaan tai muulla tavoin uhkaa toista rikoksella siten, että uhatulla on perusteltu syy omasta tai toisen puolesta pelätä henkilökohtaisen turvallisuuden tai omaisuuden olevan vakavassa vaarassa. Pakottaminen (RL 25:8 §) on kyseessä silloin, kun oikeudettomasti väkivallalla tai uhkauksella pakotetaan toinen tekemään, sietämään, tai tekemättä jättämään jotakin. Molemmat säännökset sisältävät toissijaisuuslausekkeen, jonka mukaan niitä ei sovelleta, jos teosta on muualla säädetty ankarampi rangaistus. Koska väkivaltaisesta vastustamisesta on säädetty näitä ankarampi rangaistus, lainkonkurrenssin mukaan sen soveltaminen syrjäyttää laittoman uhkauksen ja pakottamisen soveltamisen. (Lappi-Seppälä, Hakamies, Koskinen, Majanen, Melander, Nuotio, Nuutila, Ojala & Rautio 2009, 346.)

Oikeuskäytännössä korkein oikeus on kuitenkin katsonut, että laiton uhkaus ei sisälly virkamiehen väkivaltaiseen vastustamiseen, koska väkivaltainen vastustaminen ei edellytä uhkaukselta sitä, että uhatulla olisi perusteltu syy omasta tai toisen puolesta pelätä henkilökohtaisen turvallisuuden tai omaisuuden olevan vakavassa vaarassa. Korkeimman oikeuden mukaan rangaistusvaatimukseen sisältyvä teonkuvaus ei täyttänyt laittoman uhkauksen tunnusmerkistöä, sillä puukolla uhkaamisen ei katsottu tapahtuneen sellaisissa olosuhteissa, että B:llä olisi ollut laittoman uhkauksen tunnusmerkistön mukainen perusteltu syy pelätä omasta tai toisen puolesta.

KKO 1999:54

A oli harjoittanut väkivaltaa virkatehtäviään suorittanutta B:tä ja kahta muuta virkamiestä vastaan uhkaamalla heitä puukolla lähietäisyydeltä ja tökkien puukolla heitä kohti esittäen samalla sanallisia uhkauksia. A tuomittiin muun muassa virkamiehen väkivaltaisesta vastustamisesta.

Seuraavissa Rovaniemen hovioikeuden ja Itä-Suomen hovioikeuden tapauksissa uhkaukset olivat täyttäneet sekä virkamiehen väkivaltaisen vastustamisen että laittoman uhkauksen tunnusmerkistön. Kummassakin tapauksessa oli päädytty erilaiseen näkemykseen siitä, tuleeko virkamiehen väkivaltaisen vastustamisen ohella lukea syyksi myös laiton uhkaus.

Rovaniemen hovioikeus 3.11.2009 R 08/1017

A oli uhannut välittömästi käyttää väkivaltaa poliiseja kohtaan pakottaakseen poliisimiehet jättämään tekemättä julkisen vallan käyttöä sisältävän virkatoimen. Poliisimiehet B ja C olivat menneet A:n asunnolle ottamaan tämän kiinni muun muassa pahoinpitelyrikoksesta epäiltynä. Poliisien lähestyessä taloa ja huutaessa ikkunan luona talon sisällä olevalle A:lle käskyn tulla ulos, A oli noussut seisomaan ja osoittanut haulikolla ikkunan läpi pihalla alle 10 metrin päässä seisovaa B:tä ja käskenyt poliisia poistumaan. A oli myös suullisesti uhannut ampua kaikki, jotka taloa lähestyvät ja poliisien peräännyttyä uhannut puhelimitse käyttää poliisia kohtaan asetta. A:n katsottiin syyllistyneen virkamiehen väkivaltaisen vastustamisen ohella muun muassa laittomaan uhkaukseen.

Hovioikeus perusteli kantaansa edellisen korkeimman oikeuden ratkaisun tavoin sillä, ettei virkamiehen väkivaltaisen vastustamisen tunnusmerkistössä edellytetä uhkaukselta sitä, että uhatulla olisi perusteltu syy omasta tai toisen puolesta pelätä henkilökohtaisen turvallisuutensa tai omaisuutensa olevan vakavassa vaarassa. Väkivaltaista vastustamista ja laitonta uhkausta koskevilla säännöksillä suojataan siten eri oikeushyviä eivätkä niiden tunnusmerkistöt peitä toisiaan. Oikeushyvillä tarkoitetaan yhteiskunnassa tärkeinä pidettyjä arvoja, joiden vaarantamista ja loukkaamista pyritään suojelemaan rikosoikeudellisesti (Tapani & Tolvanen 2013, 79). Sen lisäksi hovioikeus katsoi, että koska uhatulla poliisimiehellä oli ollut perusteltu syy pelätä henkilökohtaisen turvallisuutensa olevan vakavassa vaarassa, voitiin A:n syyksi lukea sekä virkamiehen väkivaltaisen vastustaminen että laitton uhkaus.

Itä-Suomen hovioikeus 20.1.2011 R 10/693

A oli esittänyt B:lle tappouhkauksia tekstiviestitse tämän julkisen vallan käytön piiriin kuuluvan virkatoimen vuoksi. B oli pitänyt uhkauksia varteenotettavina. Laittoman uhkauksen säännöksen sisältämän toissijaisuuslausekkeen mukaan säännöstä ei sovelleta, jos teosta on muualla säädetty ankarampi rangaistus, joten A tuomittiin vain virkamiehen väkivaltaisesta vastustamisesta.

Hovioikeus toteaa perusteluissaan, että väkivaltaisen vastustamisen tunnusmerkistön tarkoittama uhkaus voidaan ilmaista välittömässä kontaktissa tapahtuvan suullisen ilmauksen lisäksi myös puhelimitse, kirjeitse, sähköpostitse tai tekstiviestitse sekä konkludenttisesti eli hiljaisesti tai käyttäytymisestä pääteltävissä olevasti. Väkivaltaista vastustamista ja laitonta uhkausta koskevat säännökset poikkeavat uhkauksen osalta sanamuodoltaan toisistaan, mutta niiden asiallinen sisältö uhkauksen osalta on sama. Lisäksi säännösten suojeleobjektit ovat erilaiset, kun väkivaltaisen vastustaminen suojaa ensisijaisesti valtiovallan auktoriteettia ja laitton uhkaus ihmisten turvallisuudentunnetta henkilön ja omaisuuden suhteen. Nämä seikat, laittoman uhkauksen säännöksen esityöt ja toissijaisuuslauseke huomioiden hovioikeus oli sitä mieltä, ettei A:ta voitu tuomita myös laittomasta uhkauksesta.

Virkamiehen väkivaltaisen vastustamisen yritystä ei ole säädetty rangaistavaksi. Pahoinpitelyrikoksen yrityksen tyyppinen teko olisi luontevampaa katsoa väkivallan käyttämiseksi kuin väkivallalla uhkaamiseksi. Niiden erottamiseen toisistaan ei sinänsä ole tarvetta, sillä sekä väkivallan käyttäminen että sillä uhkaaminen täyttävät tunnusmerkistön ja ovat saman rangaistusuhan alaisia. Tosin rangaistuksen mittaamiseen se voi vaikuttaa. (Frände ym. 2014, 80.) Rajanvedon tekemisestä on ollut kysymys esimerkiksi korkeimman oikeuden ratkaisussa.

KKO 1984-II-35

A syyllistyi virkamiehen väkivaltaiseen vastustamiseen ajamalla moottoripyörällä noin 160 kilometrin tuntinopeudella ajoradalla häntä pysäyttämässä olleita poliisimiehiä kohti, saattaen heidät ilmeiseen hengenvaaraan ja tehden näin väkivaltaa virkatehtäviä suorittavia poliisimiehiä kohtaan.

Hovioikeus katsoi A:n menettelyn väkivallalla uhkaamiseksi, kun taas korkein oikeus oli sitä mieltä, että A oli käyttänyt väkivaltaa. Olennaista tunnusmerkistön täyttymisen kannalta on kuitenkin nimenomaan väkivallalla uhkaaminen. Uhkaileminen rikosilmoituksella virkamiehen toimista tai hänen yksityiselämänsä kuuluvien seikkojen paljastamisesta ei ole väkivaltaista vastustamista. (Frände ym. 2014, 82.)

Väkivaltaisen vastustamisen säädöksen 2 kohdassa tarkoitettu tilanne, jossa joku muusta syystä kuin pakottaakseen tekemään tai jättämään tekemättä käyttää tai uhkaa käyttää väkivaltaa julkisen vallan käyttöä sisältävän virkatoimen johdosta, saattaa käytännössä erota vain vähän sellaisesta 1 kohdan tapauksesta, jossa virkamies yritetään pakottaa jättämään virkatoimensa tekemättä. Sen soveltaminen on kuitenkin syyttäjän kannalta edullisempaa, sillä se ei edellytä tekijän tarkoitustahallisuuden osoittamista. (Lakanen 1999, 111.) Tarkoitustahallisuudella tarkoitetaan sitä, että tekijä toimii tahallaan, kun hän tarkoittaa aiheuttaa tunnusmerkistön mukaisen seurauksen, esimerkiksi julkisen vallan käyttöä sisältävän virkatoimen tekemättä jättämisen. Teosta aiheutuva seuraus saa siis hänet toimi-
maan. (Frände 2012, 113.)

3.1.3 Kostaminen virkatoimen johdosta

Virkamiehen väkivaltaiselle vastustamiselle voi olla ominaista se, että teon motiivi nousee rikosoikeudelliseksi tunnusmerkistötekijäksi. Pahoinpitelyrikoksen sijaan kysymykseen tulee virkamiehen väkivaltaisen vastustaminen, mikäli joku käyttää väkivaltaa virkamiestä kohtaan kostaakseen virkatoimen. (Helminen ym. 2012, 197.)

Kostaminen eroaa muista tekemuodoista siten, ettei jälkikäteen tapahtuvaa väkivallalla uhkaamista pidetä väkivaltaisena vastustamisena. Kosto toteutuu väkivaltaa käytettäessä. Väkivallan käyttö tapahtuu ajallisesti virkatoimen jälkeen. Virkatoimen kostajan ei tarvitse olla sama henkilö, johon aiempi, kostamisen perusteena oleva virkatoimi on kohdistettu. Kostaminen voi kohdistua myös muuhunkin kuin koston syynä olevan virkatoimen suorittajaan, esimerkiksi virkatoimen suorittaneen virkamiehen esimieheen. (HE 6/1997 vp, 62).

Virkamiehen, johon kostoteko kohdistuu, täytyy olla virka- tai siihen rinnastettavassa palvelussuhteessa. Näin ollen säännöstä ei voida soveltaa, jos kostoteko kohdistuu virkamieheen hänen jäätyään eläkkeelle, sillä silloin teko ei haittaa virkatehtävien suorittamista. Väkivaltaisen vastustaminen voi tulla kyseeseen sil-

loin, jos teko kohdistetaan eläkkeelle jääneen virkamiehen edelleen virassa olevaan kolleegaan, sen virkatoimen vuoksi, jonka eläkkeelle jäänyt on aikoinaan tehnyt. (Frände ym. 2014, 86.)

Virkamiehen ohella teon kohteena voi olla rikoslain (39/1889) 15:10.2 §:ssä tarkoitettu virkamiehelle läheinen henkilö. Valiokunnan mielestä tämä on perusteltua siksi, että muita rikoslain säännöksiä sovellettaessa henkilöön kohdistuviin väkivallan tekoihin ei välttämättä huomioida sitä, että teon tarkoituksena on ollut kostaa virkatoimi. (LaVM 3/1998 vp, 13.) Läheisiä henkilöitä ovat virkamiehen puoliso, sisarukset, sukulaiset suoraan ylenevässä ja alenevassa polvessa, sekä virkamiehen kanssa yhteistaloudessa asuvat henkilöt tai ne, jotka ovat muuten näihin rinnastettavan henkilökohtaisen suhteen takia virkamiehelle läheisiä (Lappi-Seppälä ym. 2009, 344). Virkamiehen väkivaltainen vastustaminen ei kuitenkaan sovellu niissä tilanteissa, joissa virkamiehelle tehdään väkivaltaa kostoksi siitä, mitä virkamiehen läheinen henkilö, joka ei ole virkamies, on tehnyt (Frände ym. 2014, 86).

3.1.4 Tunnusmerkistön edellyttämä tahallisuus

Virkamiehen väkivaltainen vastustaminen on tahallinen rikos. Tahallisuuteen kuuluu tietoisuus siitä, että teko kohdistuu virkamieheen ja että vaadittu toimenpide on luonteeltaan viranomaiselle kuuluvan julkisen vallan käyttämisestä. Tekijältä ei kuitenkaan edellytetä käsitteiden yksityiskohtaista tuntemusta (HE 6/1997 vp, 62.)

Jos tekijä ei ole tietoinen virkamiesasemasta, voidaan hänet tuomita vain siitä rikoksesta, jonka tunnusmerkistön teko toteuttaa. Juuri uhrin erityinen asema muuttaa teon rikosoikeudellista arviointia vakavammaksi. (Lakanen 1999, 103.) Tunnusmerkistö voi täytyä esimerkiksi pahoinpitelystä tai laittomasta uhkauksesta. Useassa tapauksessa henkilön virkamiesasema ilmenee tämän käyttämästä virkapuvusta. Muussa tapauksessa virkamiesaseman täytyy jotenkin muuten ilmetä ennen väkivallan käytön aloittamista, kuten korkeimman oikeuden ratkaisussa. (Lappi-Seppälä ym. 2009, 346.)

KKO 1975-II-71

A oli pahoinpidellyt työvuoronsa päättäneenä kotimatalla ollutta siviilipuolueista poliisikonstaapelia, kun tämä oli ryhtynyt opastamaan juuri sattuneen rikoksen asianomistajaa. Koska A oli juuri ennen pahoinpitelyä saanut tietää asianomistajaa neuvoneen henkilön olevan virantoimituksessa oleva poliisi, hänet tuomittiin virkamiehen väkivaltaisesta vastustamisesta ja pahoinpitelystä.

3.1.5 Hätävarjelu laitonta virkatoimintaa vastaan

Hätävarjelu on rikoslain (39/1889) 4:4 §:ssä määritelty puolustusteko, joka on välttämätön välittömästi uhkaavan tai jo alkaneen hyökkäyksen torjumiseksi. Yleensä sillä suojataan yksilön perusoikeuksia, kuten henkeä, terveyttä tai omaisuutta (Tapani & Tolvanen 2013, 311). Hätävarjelulla puolustaudutaan oikeudellisesti hyökkäystä vastaan. Tällainen hyökkäys voi olla aktiivista toimintaa tai jonkin asian laiminlyöntiä. Teon oikeudettomuus edellyttää sitä, että teko täyttää jonkin rikoksen tunnusmerkistön ja tekijä toimii tahallisesti tai tuottamuksellisesti. (Tapani & Tolvanen 2013, 313.)

Jos virkatoimi on selvästi lainvastainen, toimenpiteen kohteeksi joutuneelle syntyy oikeus hätävarjeluun, eikä hän puolustautuessaan syyllisty virkamiehen väkivaltaiseen vastustamiseen (HE 6/1997 vp, 62). Hätävarjelu-oikeus on sallittua myös tilanteissa, jossa virkatoimi ei kuulu lainkaan virkamiehen toimivaltaan tai jos toimessa on laiminlyöty oleelliset muotomääräykset (HE 44/2002 vp, 117). Hätävarjelua ei saa käyttää tilanteissa, joissa virkatoimi on laillisuudeltaan tulkinnanvarainen, vaan epäselvässä tilanteessa virkatoimen laillisuus tulee selvittää jälkepäin (Frände ym. 2014, 75).

Hätävarjelu-oikeus on olemassa lähinnä silloin, kun virkatoimi on niin selvästi laitton, että laittomuus on todettavissa ilman säännösten yksityiskohtaista tulkintaa tai tosiseikkojen jälkikäteistä huolellista harkintaa (Tapani & Tolvanen 2013, 315).

Korkeimman oikeuden tapauksessa poliisimiehellä ei ollut lupaa ottaa virtsanäytettä katetroimalla.

KKO 2000:90

Huumausainerikoksesta epäilty A oli potkimalla vastustanut poliisimiestä, joka oli yrittänyt ottaa tältä virtsanäytteen virtsaputken kautta katetroimalla. Toimenpiteen suorittamiseksi A:lle oli pitänyt laittaa jalkaraudat. Vaikka poliisimiehellä ei ollut oikeutta päättää toimenpiteestä ilman pidättämiseen oikeutetun virkamiehen määräystä, toimenpiteen ei katsottu olleen niin selvästi poliisimiehen toimivaltaan kuulumaton virkatoimi, että A:lla olisi ollut oikeus vastustaa sitä. A tuomittiin haitanteosta virkamiehelle.

Korkein oikeus toteaa perusteluissaan, että virtsanäytteen ottaminen sellaiseenaan on pakkokeinolain mukainen laillinen tutkimus ja se voidaan rinnastaa muihin pakkokeinolaissa mainittuihin toimenpiteisiin, esimerkiksi verinäytteen ottamiseen. Asiassa esitetty selvitys ei osoittanut toimenpiteen vaarantaneen A:n terveyttä aiheuttamalla tälle sanottavaa haittaa. Suoritettu toimenpide ei ole ollut epäinhimillistä eikä halventavaa.

3.2 Virkamiehen vastustaminen

Rikoslain (39/1889) 16 luvun 2 §:ssä säädetään virkamiehen vastustamisesta.

Jos virkamiehen väkivaltainen vastustaminen, huomioon ottaen väkivallan tai uhkauksen vähäisyys taikka muut rikokseen liittyvät seikat, on kokonaisuutena arvostellen lieventävien asianhaarojen vallitessa tehty, rikoksentehtyjä on tuomittava virkamiehen vastustamisesta sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

Virkamiehen vastustamisessa on kyse väkivaltaisen vastustamisen lievemmästä tekemuodosta. Vastaavissa säännöksissä puhutaan yleensä kokonaisuutena arvostellen vähäisestä rikoksesta, kun taas virkamiehen vastustaminen on lieventävien asianhaarojen vallitessa tehty. Välttämällä sanojen vähäinen ja lievä käyttöä tunnusmerkistössä lienee haluttu viestittää, ettei virkamiehen väkivaltainen vastustaminen voi koskaan olla rikoksena vähäinen tai lievä. Perussäännöksen

eli väkivaltaisen vastustamisen rangaistusasteikko on yhdenmukainen useiden törkeiden rikosten kanssa, kuten esimerkiksi törkeän varkauden. Se, ettei erikseen ole säädetty törkeää virkamiehen vastustamista, johtune mahdollisuudesta soveltaa tarvittaessa samalla teolla tehtyä muuta rikosta, kuten törkeää pahoinpitelyä koskevaa säännöstä. (Frände ym. 2014, 89.)

Virkamiehen vastustamissäännöksessä mainitut muut rikokseen liittyvät seikat jättää harkinnan varaa tuomioistuimelle. Esimerkiksi virkatoimen epätarkoituksenmukaisuus tai lainvastaisuus voi olla sekä vastustamisteon arvostelua, että rangaistusta lieventävä seikka väkivaltaisen vastustamisen asteikon sisällä. (Frände ym. 2014, 89.) Lisäksi virkamiehen omalla käyttäytymisellä väkivaltaiseen vastustamiseen johtaneessa tilanteessa voi olla merkitystä (Lappi-Seppälä ym. 2009, 347). Helsingin hovioikeuden ratkaisussa virkamiehen väkivaltaisen vastustaminen katsottiin olleen lieventävien asianhaarojen vallitessa tehty.

Helsingin hovioikeus 8.11.2005 R 05/2253

A oli lyönyt B:tä nyrkillä poskeen, kun tämä oli opettajan virkaa hoitaessaan poistanut A:n luokasta, jossa alkaneelle oppitunnille A:lla ei ollut tarkoitusta osallistua. Lyönnin seurauksena B:n poskeen oli tullut turvotusta. Hovioikeus katsoi väkivallan olleen aiheutuneiden vammojen kannalta vähäistä. Tilanteen syntymiseen oli vaikuttanut A:n käsitys oikeudestaan oleilla luokassa muiden oppilaiden opetuksen aikana, koska hän ei katsonut aiheuttavansa häiriötä opetukselle. Lisäksi A:lla oli aikaisemman henkilöhistoriansa vuoksi taipumusta aggressiiviseen käyttäytymiseen ja hän oli ymmärtänyt tehneensä väärin lyödessään opettajaa. Nämä seikat huomioon ottaen hovioikeus katsoi virkamiehen väkivaltaisen vastustamisen olleen kokonaisuutena arvostellen lieventävien asianhaarojen vallitessa tehty ja A tuomittiin nuorena henkilönä virkamiehen vastustamisesta.

Vastustamisteon arvioinnissa virkamiehen virka-asemalla voi olla merkitystä. Eriytyisen moitittavana voitaisiin pitää esimerkiksi tuomariin kohdistuvaa väkivaltaa, jolloin virkamiehen vastustamisen soveltaminen ei juurikaan tulisi kysymykseen. Virkamiehen vastustaminen voi kohdistua yhtä lailla väkivaltaisen vastustamisen tavoin myös rikoslain (39/1889) 15 luvun 10.2 §:n mukaisesti virkamiehelle läheisiin henkilöihin (Frände ym. 2014, 89).

Rikanderin (2018, 19) tutkimuksen mukaan poliisissa tapahtuu tilanteita, joissa sovelletaan helpommin virkamiehen vastustamista kuin virkamiehen väkivaltaista vastustamista sellaisiin tekoihin, jotka kuitenkin täyttäisivät väkivaltaisen vastustamisen tunnusmerkistön. Yleisimpiä syitä teon arvioimiselle lievemmän tunnusmerkistön kautta ovat prosessiekonomia, epävarmuus väkivaltaisen vastustamisen soveltamisesta ja väkivallan sietämisen kulttuuri poliisin työssä. Jos tekijä jää ilman rangaistusta, sillä voi olla vaikutusta sääntöjen noudattamiseen yleensäkin sekä tekijän että asiasta tietävien näkökulmasta. Väkivaltaisen vastustamisen soveltaminen tai soveltamatta jättäminen viestii rikoksesta epäillyn lisäksi myös yhteiskunnan kanssa. Tutkimuksen perusteella suurin vaikutus soveltamiseen on prosessiekonomiaan liittyvillä syillä. Käräjäoikeudessa esiintyminen koetaan ylimääräiseksi tehtäväksi, mutta silloin kun asia haluttaisiin viedä tuomioistuimen käsiteltäväksi, asian etenemiseen vaikuttavan väkivallan kohteen lisäksi myös muut tekijät. Lainsäätäjän tarkoittama virkamiesten suojeleminen väkivallalta heikentyy siten ilman varsinaista tarkoitusta heikentää sitä. Toisena syynä ilmeni puutteellinen osaaminen säännöksen soveltamisessa ja virheellinen käsitys siitä, että tunnusmerkistön täytyminen edellyttää vamman syntymistä. Poliisin kohdistunut väkivalta on aina hyökkäys yhteiskuntaa vastaan ja rangaistuskyynnyksen määrittäminen seurauksien kautta on siten kestänyt. Kolmas syy koski poliisissa olevaa väkivallan sietämisen kulttuuria, joka ilmenee aineiston perusteella erityisesti väkivallan alarajan määrittelyssä esiintyvänä ongelmina. (Rikander 2018, 23-24.)

4 Muut virkamiehen virantoimituksen takeet

4.1 Haitanteko virkamiehelle

Rikoslain (39/1889) 16 luvun 3 §:ssä rangaistaan haitanteosta virkamiehelle.

Joka käyttämättä väkivaltaa tai sen uhkaa oikeudettomasti estää tai yrittää estää 1 §:ssä tarkoitetun virkatoimen suorittamista tai vaikeuttaa sitä, on tuomittava haitanteosta virkamiehelle.

Haitanteosta virkamiehelle tuomitaan myös se, joka menettelee 1 momentissa mainitulla tavalla sitä kohtaan, joka virkamiehen pyynnöstä tai suostumuksella avustaa virkamiestä julkisen vallan käyttöä sisältävässä virkatoimessa.

Haitantekorikoksen toteutumisen kannalta oleellista on se, että julkista vallan käyttöä sisältävä virkatoimi estyy tai sen toteuttaminen vaarantuu tai vaikeutuu. Vaikeutumista on myös se, ettei virkatointa voida suorittaa aiottuna ajankohtana. Tekijän on oltava tietoinen siitä, että kyseessä on julkisen vallan käyttöä sisältävää tehtävää suorittava virkamies ja että vastustamisen vuoksi tehtävä estyy, vaarantuu tai vaikeutuu. (HE 6/1997 vp, 65.) Toisin kuin virkamiehen väkivaltaisen vastustamisen ja vastustamisen osalta, haitanteossa ei käytetä väkivaltaa tai sen uhkaa, vaan vastustetaan virkatehtävien suorittamista muulla tavalla (Lappi-Seppälä ym. 2009, 347). Korkeimman oikeuden ratkaisussa kytkeytyminen turkisliikkeen oveen katsottiin oikeudettomaksi yritykseksi estää julkisen vallan käyttöä sisältävä virkatoimi.

KKO 2002:91

Turkistarhausta ja turkisliikkeitä vastustavan mielenosoituksen osallistajat A ja B olivat kytkeytyneet kaulastaan lukoilla turkisliikkeen oveen, tietoisena niistä seikoista, etteivät lukkojen avaimet ole heidän hallussaan ja että toiminnallaan he estävät sisäänkäynnin ja vaikeuttavat poliisin heihin kohdistamia poistamistoimenpiteitä. Poliisi joutui irrottamaan heidät leikkaamalla lukot auki. A ja B tuomittiin hallinnan loukkauksesta ja haitanteosta virkamiehelle.

Haitanteko edellyttää tekijän tahallisuutta (HE 6/1997 vp, 65). Virkatoimen estymisen tai vaikeutumisen suhteen kyse on seuraustahallisuudesta eli tekijän on pidettävä seurausta vähintään varsin todennäköisenä. Virkatoimen ei välttämättä tarvitse estyä. (Frände ym. 2018, 99.) Vaasan hovioikeuden ratkaisussa haitantekoon syyllistynyt esti eläinlääkärin virkatehtävän suorittamisen.

Vaasan hovioikeus 5.9.2016 R 16/203

A tuomittiin haitanteosta virkamiehelle, kun hän esti eläinlääkäri B:n suorittaman tarkastuskäynnin omistamallaan tallilla. B on aikonut ottaa valokuvia tapahtumapaikalta, kun A on riistänyt puhelimen B:n kädestä käyttäen sellaista voimaa, että puhelimen ranneke on katkennut. A on myös käskenyt B:tä poistumaan tontiltaan. Tarkastuksen suoritti loppuun toinen eläinlääkäri.

Hallituksen esityksen mukaan haitanteko on kyseessä silloin, jos poliisikuulusteluun noudettavaksi määrätty kuulusteltava vastustaa tehtävää suorittavia poliisimiehiä heittäytymällä makuulle tai istumaan, jolloin hänet joudutaan poliisimiesten toimesta kantamaan poliisin virka-autoon. Haitantekoa voi olla myös itsensä sitominen puuhun tai muuhun kohteeseen, vastaan haraaminen ja riuhtominen. Virkatoimen suorittamista voidaan estää tai vaikeuttaa haitanteoksi katsottavalla tavalla esimerkiksi sieppaamalla tullimiehen tarkastuksen alaisena oleva laukku ja kuljettamalla se pois tai ottamalla puhalluskokeessa käytettävä laite äkillisesti pois liikennettä valvovan poliisin kädestä. Haitantekoa ei kuitenkaan ole pelkästään passiivinen suhtautuminen virkamiehen käskyyn tai määräykseen, mikä ilmenee myös seuraavasta korkeimman oikeuden ratkaisusta. (HE 6/1997 vp, 64.)

KKO 1999:65

A oli kieltäytynyt poliisin liikenteen valvonnan yhteydessä määräämästä puhalluskokeesta, jonka vuoksi A tuomittiin rangaistusmääräyksellä sakko-rangaistukseen haitanteosta virkamiehelle. Rangaistusmääräys purettiin, sillä pelkästään kieltäytyminen noudattamasta poliisin määräystä antaa puhallusnäyte ei ollut haitantekoa.

Ratkaisun antamisen ajankohtana puhalluskokeesta kieltäytynyt oli lain mukaan velvollinen henkilönkatsastukseen eli verinäytteen ottoon. Käytännössä puhalluskokeesta kieltäytymisestä on kuitenkin aiheutunut haittaa virkatoimen suorittamiselle, kun liikennevalvonta on jouduttu keskeyttämään ja puhalluskokeesta kieltäytynyttä on lähdetty viemään terveyskeskukseen. Kysymys on lainsäätäjän ratkaisusta olla ottamatta määräysten noudattamisesta kieltäytymistä säännöksen alaisuuteen. (Frände ym. 2014, 93.)

Väkivaltaisen vastustamisen ja haitanteon erottamiseksi voidaan pitää niin sanottua nyrkkisääntöä, jonka mukaan poliisia kohti suuntautuva voima oletetaan väkivaltaiseksi vastustamiseksi, kun taas poliisista poispäin suuntautuva voima jää yleensä haitanteoksi (Helminen ym. 2012, 200). Haitanteosta on kyse myös tilanteissa, jossa henkilö tarkoituksellisesti estääkseen julkisen vallan käyttöä sisältävän virkatoimen pysäköi autonsa siten, että se estää lähdössä olevan poliisiauton liikkeelle pääsyn. Jos joku samassa tarkoituksessa ajaa poliisiautoa päin, on kyse ainakin virkamiehen väkivaltaisesta vastustamisesta. (Frände ym. 2014, 92.)

Rikos edellyttää tekijältä aktiivista toimintaa (Helminen, Kuusimäki & Salminen 1999, 69). Aktiivisen ja passiivisen toiminnan rajanvetoa kuvaa esimerkki, jossa A makailee puiston polulla poliisin tullessa moottoripyörällä virkatehtävissään kohdalle ja pyytää A:ta väistämään päästäkseen menemään. A ei väistä, mutta ei myöskään syyllisty haitantekoon, sillä A on ollut jo ennestään paikalla eikä tee aktiivisesti mitään. Vastaavasti jos mellakkatilanteessa B heittäytyy poliisiauton eteen estääkseen liikkeelle lähdön, B syyllistyy haitantekoon estäessään aktiivisella toiminnalla poliisin työtä. (Helminen ym. 2012, 199.) Näissä tilanteissa ei ole kyse siitä, etteikö poliisi voisi toimivaltansa perusteella tarvittaessa ottaa henkilön kiinni tai kantaa muualle. Kyse on siitä, onko polulla makailemisen tapainen passiivinen haittaaminen rangaistavaa. (Helminen ym. 1999, 69.)

Viranomaisen toimenpiteestä karkaaminen voi olla vastustamista, mikäli siihen sisältyy passiivista vastarintaa, kuten oven sulkeminen takaa-ajavan virkamiehen edessä, esineiden siirteleminen estämään takaa-ajavan virkamiehen kulkua tai äkillinen poistuminen poliisilaitoksen tiloista. (HE 6/1997 vp, 65.) Jo vapautensa menettäneeseen viranomaisen huostassa olevaan kiinniotettuun henkilöön sovelletaan vangin karkaamista (RL 16:16 §). Jos henkilö sen sijaan on poliisin kuulusteltavana, ratkaisevaa on poliisin henkilölle antamat käskyt tai kiellot. Yleisesti rikokseen syyllistyneen yritys paeta tai välttää poliisia ei ole rangaistavaa, ellei henkilö ole jo selvästi poliisin huostassa ja/tai käskyvallassa. (Lappi-Seppälä ym.

2009, 347–348.) Poistuminen olisi siis haitantekoa silloin, kun henkilöä on nimenomaisesti kielletty poistumasta. Kieltoa ei voitane kuitenkaan pitää välttämättömänä. (Frände ym. 2014, 96.)

Haitanteon soveltaminen edellyttää oikeudetonta tekoa. Tällöin pakkotila tai muu oikeuttamisperuste, kuten hätävarjelu samoissa rajoissa kuin virkamiehen väkivaltaisen vastustamisen suhteen, voi estää tunnusmerkistön soveltumisen. (Frände ym. 2014, 93.) Pakkotilalla tarkoitetaan vaaratilannetta, jossa oikeudellisesti suojattu etu joudutaan uhraamaan pelastettaessa jokin toinen oikeudellisesti suojattu etu pakottavasta, välittömästi uhkaavasta vaarasta. Pakkotilasta on kysymys esimerkiksi silloin, jos hyökkääjää pakeneva henkilö rikkoo kolmannen henkilön omistamasta talosta ikkunan päästäkseen sinne suojaan. (Tapani & Tolvanen 2013, 334.) Haitanteon tekijänä voi olla virkatoimen kohteeksi joutuneen lisäksi kuka tahansa ulkopuolinen henkilö (Frände ym. 2014, 94).

4.2 Niskoittelu poliisia vastaan

Poliisilaista (872/2011) nykyiseen rikoslakiin siirretyn 16 luvun 4 §:n mukaan niskoitteluun poliisia vastaan syyllistyy se, joka

- 1) jättää noudattamatta poliisimiehen yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi taikka tehtävän suorittamiseksi toimivaltansa rajoissa antaman käskyn tai kiellon,
- 2) kieltäytyy antamasta poliisimiehelle 2 luvun 1 §:n 1 momentissa tarkoitettuja henkilötietoja,
- 3) jättää noudattamatta poliisilain 2 luvun 11 §:n 1 momentissa tarkoitetun, poliisimiehen kulkuneuvon pysäyttämiseksi tai siirtämiseksi antaman selvästi havaittavan merkin tai määräyksen,
- 4) laiminlyö poliisilain 9 luvun 3 §:ssä säädetyn avustamisvelvollisuutensa tai
- 5) hälyttää aiheettomasti poliisin taikka antamalla vääriä tietoja vaikeuttaa poliisin toimintaa.

Jollei teosta muualla laissa säädetä ankarampaa rangaistusta, tulee niskoittelusta poliisia vastaan tuomita sakkoon tai vankeuteen enintään kolmeksi kuukaudeksi. Säännös sisältää niitä poliisilain rikkomistapauksia, jotka rikoslain kokonaisuudistuksessa noudatettujen periaatteiden mukaisesti vankeusuhkaisina tulee sisällyttää rikoslakiin (Lappi-Seppälä ym. 2009, 349).

Poliisilain 1 luvun 11 §:n mukaan poliisimiehellä on laissa säädettyä toimivaltaa käyttäessään oikeus yksittäistapauksissa antaa jokaista velvoittavia käskyjä ja kieltoja. Näiden käskyjen ja kieltojen noudattamatta jättäminen rangaistaan 16 luvun 4 §:n 1 kohdassa. Niskoittelurikoksen ideana on varmistaa sellaisten poliisin tehtäviin kuuluvien toimintavaiheiden sujuva suorittaminen, joissa poliisin käskyjä on itse tapahtumatilanteessa syytä noudattaa. Tehtävät tai niiden olosuhteet voivat olla sellaiset, ettei käskyjä tai kehotuksia antavalla poliisimiehellä ole mahdollisuutta ryhtyä selvittämään niiden taustoja tai perusteita. Kun haitantekorikos edellytti tekijältä aktiivista toimintaa, voi niskoittelurikos toteutua tekijän passiivisena toimimattomuutena. (Helminen ym. 1999, 70.) Turun hovioikeuden ratkaisussa kysymys oli siitä, oliko vastaajan menettelyä arvioitava haitantekona virkamiehelle vai niskoitteluna poliisia vastaan.

Turun hovioikeus 18.10.2018 R 18/111

Poliisien virkatehtävänä oli ollut käydä tarkistamassa mökkialue, jossa oli ollut useita laukauksilta kuulostaneita ääniä. Poliisit olivat käskyttäneet A:ta menemään maahan, mutta tämä oli jättänyt noudattamatta poliisin käskyjä, minkä vuoksi hänet oli raudoitettu. A ei ollut aktiivisesti vastustanut raudoitamista eikä hänen menettelynsä ollut esitetty vaarantaneen tai sanottavasti vaikeuttaneen poliisin virkatehtäviä. Käskyjen noudattamatta jättämistä oli arvioitava niskoitteluna poliisia vastaan.

Lainvalmisteluaineisto ei anna vastausta siihen, mikä on se 1 kohdassa tarkoitettu tehtävä, jonka suorittamatta jättämiseen liittyy rangaistusuhka (Helminen ym. 2012, 201). Korkein oikeus on katsonut ratkaisussaan KKO 1986-II-125, ettei poliisimiehen käskystä hälyttää paikalle lisävoimia kiinniottotilanteessa kieltäytynyt A syyllistynyt rikokseen. Sen sijaan korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO 1983-II-159 niskoitteluksi poliisia vastaan katsottiin sellainen menettely, jossa henkilöt olivat poliisin antamasta käskystä poistuneet tapahtumapaikalta ja palanneet sinne takaisin välittömästi poliisiviranomaisten poistuttua.

Aikaisemmin haitanteon yhteydessä käsitellyssä korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO 1999:65 korkein oikeus otti kantaa ainoastaan siihen, ettei puhalluskokeesta kieltäytyminen täyttänyt haitanteon tunnusmerkistöä. Launialan mukaan tapauksen mukainen kieltäytyminen puhaltamasta seulonta-alkometriin tulisi rangaistavaksi niskoitteluna poliisia vastaan. Esitettyä tukevat pakkokeinolain 9:2 §:ssä säädetty poliisimiehen oikeus määrätä moottorikäyttöisen ajoneuvon kuljettaja kokeeseen mahdollisesti nautitun alkoholin tai huumavan aineen toteamiseksi sekä niskoittelusäännöksen 1 kohta, jonka mukaan niskoittelusta on tuomittava se, joka jättää noudattamatta poliisimiehen tehtävän suorittamiseksi toimivaltansa rajoissa antaman käskyn. (Launiala 2014, 11.)

Poliisimiehellä on poliisilain 2:1 §:n mukaan yksittäisen tehtävän suorittamiseksi oikeus saada tiedot henkilön nimestä, henkilötunnuksesta tai syntymäajasta ja kansalaisuudesta sekä paikasta, josta hänet tavoittaa. Korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO 2016:56 A oli tuomittu niskoittelusta poliisia vastaan, kun hän oli rikoksen johdosta epäiltynä ja kiinniotettuna kieltäytynyt antamasta poliisille henkilötietojaan. Rangaistavaa on myös rikoslain 16:4 §:n 3 kohdan mukaisesti poliisimiehen antaman ajoneuvoa koskevan merkin tai määräyksen noudattamatta jättäminen. Poliisilain 2:11.1 §:n mukaan poliisimiehellä on oikeus määrätä kulkuneuvo pysäytettäväksi sekä siirtää tai määrätä se siirrettäväksi, mikäli se on perusteltua poliisille kuuluvan tehtävän suorittamiseksi. Tällä tarkoitetaan sitä, että kulkuneuvon siirtämiselle tulee olla hyväksyttävä syy (HE 224/2010 vp, 79).

Poliisilain 9:3 §:ssä säädetyn avustamisvelvollisuuden mukaan jokainen on velvollinen päällystään kuuluvan poliisimiehen määräyksestä avustamaan poliisia hengenvaarassa olevan kadonneen etsimisessä, ihmishengen pelastamisessa, loukkaantuneen auttamisessa sekä huomattavan omaisuus- tai ympäristövahingon torjumisessa, jollei avustaminen ole henkilön ikä, terveydentila tai muut olosuhteet huomioon ottaen tai muusta erityisestä syystä kohtuutonta. Näiden tapauksien lisäksi koskien myös hukkuneen etsimistä säännöksessä velvoitetaan antamaan poliisin käyttöön täyttä korvausta vastaan kohtuullisesti elintarvikkeita ja muita tarvittavia välineitä ja aineita. Henkilön iän huomioimisella avustamislanteessa tarkoitetaan sitä, että kovin nuoret tai kovin iäkkäät henkilöt eivät kuuluisi avustamisvelvollisuuden piiriin (HE 224/2010 vp, 156).

Poliisin aiheeton hälyttäminen ja väärin tietojen antaminen vaikeuttamalla poliisin toimintaa rangaistaan 16:4 §:n 5 kohdassa. Poliisin tärkeimpänä tehtävänä on yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen sekä rikosten torjuminen. Siitä johtuen poliisin on välttämätöntä tehtäviensä suorittamiseksi saada kansalaisilta luotettavia tietoja myös muulloinkin kuin kuulusteltaessa heitä todistajina. Rangaistavaa on erityisesti sellaisten väärin tietojen antaminen, joilla on vaikutusta yleiseen turvallisuuteen tai poliisin mahdollisuuksiin virkatehtäviensä suorittamiseen. (HE 57/1994 vp, 87.) Poliisin hälyttäminen aiheettomasti paikalle on yleensä ilkeiden luonteista kiusantekoa poliisille. Toisaalta, sillä voidaan pyrkiä myös vaikeuttamaan poliisin työtä, esimerkiksi hälyttämällä poliisi väärään paikkaan, jotta turvataan rikoksen tekeminen jossakin muualla. (Lappi-Seppälä ym. 2009, 349–350.)

Niskoittelu poliisia vastaan on väistynyt rikos. Toissijaisuuslausekkeen myötä niskoittelu poliisia vastaan ei tule sovellettavaksi, mikäli teosta on säädetty muualla ankarampi rangaistus. Esimerkiksi silloin, kun epäilty syyllistyy pelkästään väärin henkilötietojen antamiseen, tulee niskoittelun sijasta sovellettavaksi väärän henkilötiedon antaminen (RL 16:5 §). (Helminen ym. 2012, 202.)

5 Pohdinta

Viranomaisten kuuluu turvata perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen. Viranomaisilla on oikeus julkisen vallan käyttöön, jolla voidaan puuttua yksilön etuihin, oikeuksiin ja velvollisuuksiin toimivaltasäännösten rajoissa. Viranomaisten keskeisin tehtävä on siten huolehtia, että lakiin perustuvat edut, oikeudet ja velvollisuudet toteutuvat käytännössä. Virkamiesten tehtävien hoidolle asettaa laatuvaatimuksia virkamieslain mukainen virantoimitusvelvollisuus, jonka mukaan tehtävät tulee hoitaa asianmukaisesti ja viivytyksettä. Epäasiallinen toiminta tai virkatehtävien laiminlyönti voidaan katsoa virkavirheeksi.

Virantoimitusvelvollisuuden ohella virkamiehiä koskee erityinen rikosoikeudellinen suoja. Virkatehtävät tulee pystyä suorittamaan myös sellaisissa tilanteissa, joissa virkatehtäviä suorittavat viranomaiset kohtaavat vastarintaa. Rikoslain (39/1889) 16 luvun virkamiehen väkivaltainen vastustaminen, virkamiehen vastustaminen, haitanteko virkamiehelle ja niskoittelu poliisia vastaan antavat rikosoikeudellista suojaa virkamiehille vastustamistilanteissa.

Rikos	Tekotapa	Tarkoitus	Kohde
<ul style="list-style-type: none"> • Virkamiehen väkivaltainen vastustaminen • Virkamiehen vastustaminen 	<ul style="list-style-type: none"> • Väkivallan käyttäminen • Väkivallalla uhkaaminen 	<ul style="list-style-type: none"> • Virkatoimi halutaan estää, toteuttaa, kostaa tai muuten sen johdosta käytetään väkivaltaa tai uhataan sillä 	<ul style="list-style-type: none"> • Virkamies • Muu virkamies kuin virkatehtävän suorittanut henkilö • Virkamiestä avustava henkilö • Muu kohde jolla pyritään vaikuttamaan virkatoimeen, esim. poliisikoira • Virkamiehelle läheinen henkilö
<ul style="list-style-type: none"> • Haitanteko virkamiehelle 	<ul style="list-style-type: none"> • Toiminta, johon ei sisälly väkivaltaa tai väkivallan uhkaa 	<ul style="list-style-type: none"> • Halutaan estää virkatoimi tai vaikeuttaa sitä 	<ul style="list-style-type: none"> • Virkamies • Virkamiestä avustava henkilö
<ul style="list-style-type: none"> • Niskoittelu poliisia vastaan 	<ul style="list-style-type: none"> • Käselyn tai kiellon noudattamatta jättäminen • Henkilötietojen antamisesta kieltäytyminen • Kulkuneuvon pysäyttämiseksi annetun merkin noudattamatta jättäminen • Avustamisvelvollisuuden laiminlyönti • Poliisin aiheeton hälyttäminen • Väärien tietojen antaminen 	<ul style="list-style-type: none"> • Halutaan vaikeuttaa poliisin toimintaa 	<ul style="list-style-type: none"> • Poliisi

Taulukko 1. Opinnäytetyössä käsitellyt rikokset viranomaisia vastaan.

Taulukossa on esitelty lyhyesti rikoslain 1–4 §:n tunnusmerkistö eli tekotapa, teon tarkoitus ja teon kohde (Taulukko 1). Kaikki neljä rikosta suojaavat sekä virkamiestä henkilönä että suoritettavana olevia virkatehtäviä. Yhteistä näille rikoksille on se, että niihin syyllistyvät henkilöt haluavat jollain tavalla vaikuttaa virkatehtävän suorittamiseen, joko estämällä tai pakottamalla sen suorittamisen, tai muuten vaikeuttaa virkatehtävän suorittamista. Virkamiehen väkivaltaisen vastustamisen

ja virkamiehen vastustamisen tunnusmerkistöön kuuluu teko, jossa toimitaan jo suoritettun virkatoimen johdosta, esimerkiksi kostamalla.

Koska viranomaisten tehtävänä on huolehtia oikeuksien ja velvollisuuksien toteutumisesta, myös virkamiesten virkatehtävien suorittamisesta on perusteltua säätää laissa. Pelkkä tehtävien suorittaminen ei ole riittävää, vaan laki asettaa toiminnalle vaatimuksia. Vaatimukset asianmukaisuudesta ja joutuisasta käsittelystä ovat periaatteen luontoisia normeja ja se, mitä niillä tarkoitetaan, määräytyy tarkemmin suoritettavan virkatehtävän mukaan (Bruun ym. 1995, 141). Virkamies on kuitenkin vastuussa omasta viranhoidostaan ja epäasianmukaisella käytöksellä tai toiminnalla voi olla seurauksia. Kun virkamiesten velvollisuutena on suorittaa tehtävät, voidaan luottaa siihen, että virkatehtävät todella suoritetaan. Virkatehtävästä ei siten voi kieltäytyä esimerkiksi väkivallan uhan vuoksi tai koska virkamies kokee tehtävän epämiellyttäväksi. Kieltäytyminen olisi ongelmallista ja vaarantaisi perusoikeuksien toteutumisen, jolloin viranomaistoinnasta tulisi epävarmaa. Kun viranomaiset ovat velvoitettuja turvaamaan yksityisten oikeuksia, mutta huolehtimaan myös velvollisuuksien toteutumisesta, on mielestäni perusteltua suojata virkamies ja virantoimitus erikseen rikoslaissa.

Virantoimitusta suojaavat säännökset turvaavat virantoimituksen siten, että virkatehtävien vastustaminen, haittaaminen tai muu toiminta voi tulla rangaistavaksi. Se, että virkatehtävien vastustaminen on rangaistavaa ja tehtävien suorittaminen on siten ikään kuin turvattu, ei tietenkään tarkoita sitä, etteikö sellaista rangaistavaksi säädettyä toimintaa tapahtuisi. Kyse ei ole siten sellaisesta suojasta tai turvasta, joka estäisi käytännön tilanteissa virkatehtävien suorittamiseen puuttumisen. Virantoimitusta suojaavat säännökset merkitsevät kuitenkin sitä, ettei viranomaisten tehtävien vastustaminen ole hyväksyttävää. Se, että teko on rangaistavaa, saattaa toimia joitain vastustamis-, haitanteko-, tai niskoittelutilanteita ennalta ehkäisevänä.

Jos virkatehtävien suorittamista ei olisi erikseen suojattu, voisi viranomaisten toimien vastustamista tai haittaamista olla enemmän. Silloin julkisen vallan käyttöä sisältävistä virkatehtävistä saattaisi kadota julkiselle vallalle kuuluva auktoriteetti

ja vastustaminen voitaisiin katsoa jollain tapaa sallituksi. Toisaalta, niissä tilanteissa joissa virkatehtävien suorittamiseen liittyy väkivaltaa tai sen uhkaa, ei varmaankaan mietitä enempää onko teko sallittua vai ei, kun virkatoimia vastustava henkilö päättää käyttää väkivaltaa virkamiehiä kohtaan tai uhata sillä. Sellaiseen toimintaan joka on rangaistava haitantekona tai niskoitteluna, sillä tiedolla saattaa olla enemmän vaikutusta.

Virkamiehen vastustaminen on virkamiehen väkivaltaisen vastustamisen lievämpi tekomuoto. Virkamiehen vastustaminen tapahtuu kokonaisuutena arvoellen lieventävien asianhaarojen vallitessa, eli kun tekoon liittyy seikkoja, jotka on katsottava väkivaltaista vastustamista lieventäväksi, esimerkiksi väkivallan tai uhkauksen vähäisyys. Helsingin hovioikeuden ratkaisussa 8.11.2005 R 05/2253 yhdeksi lieventäväksi seikaksi oli katsottu tekijän taipumus aggressiiviseen käytökseen. Aluksi taipumus väkivaltaiseen tai muuten aggressiiviseen käyttäytymiseen tekoa lieventävänä asiana tuntui hämmäntävältä, sillä luultavasti juuri tällaisen taipumuksen omaavat henkilöt ryhtyvät vastustamaan itselleen epäsuotuisaa tai epämiellyttävää virkatehtävää turvautumalla fyysisiin keinoihin tai uhkaamalla sellaisilla. Toisaalta, juuri sen taipumuksen tai muuten vallitsevan mielentilan vuoksi saattaa virkatoimen vastustamisen aloittamiseen olla matalampi kynnyks.

Virkamiehen väkivaltainen vastustaminen ja virkamiehen vastustaminen antavat virkamiehille erityistä suojaa virkatehtävissään. Mielestäni on selvää, että tämä niin sanottu suoja on tarpeellinen virkatehtävien suorittamisen kannalta. Toisaalta, voisiko tavallinen pahoinpitelysäännös riittää yhtäläisesti turvaamaan myös virkatehtäviään suorittavia virkamiehiä. Luulen, että väkivaltaisessa vastustamisessa halutaan korostaa sitä, että teko kohdistuu nimenomaan virkamieheen ja yhteiskuntaan. Pahoinpitelysäännös ei erikseen turvaa viranomaisten erityistä tehtävää, eli julkista vallan käyttöä sisältävän tehtävän suorittamista tai rankaise sellaiseen puuttumisesta. Se suojaisi varmasti yksittäistä virkamiestä henkilönä, mutta ei virkamiehen ja virkatehtävien taustalla olevaa valtiovallan auktoriteettia, johon väkivaltaisen vastustamisen katsotaan Lakasen (1999, 17) mukaan kohdistuvan.

Kun väkivaltainen vastustaminen kohdistuu erityisesti valtiovallan auktoriteettiin, virkamies voi yleensä toimia asiassa todistajana (Helminen ym. 2012, 197). Toisin on silloin, kun virkamiehellä on rikoksen johdosta oikeus vahingonkorvaukseen tai väkivaltainen vastustaminen täyttää jonkin muun virkamieheen henkilönä kohdistuvan rikoksen tunnusmerkistön (Helminen ym. 2012, 88). Käytännön tilanteessa fyysisesti läsnä oleva virkamies on kuitenkin itse vastustamisen kohde. Silloin olennaisesti virkamiehen omalla toiminnalla sekä tiedoilla ja taidoilla lienee olevan paljonkin merkitystä tilanteen etenemisen kannalta. Rikanderin tutkimuksen (2017, 3–4) mukaan poliisin osaamiseen kohdistuu suuria odotuksia etenkin voimankäyttötilanteissa ja juuri niissä tilanteissa konkretisoituu tosiasiallinen julkisen vallan käyttö. Poliiseja on erilaisia ja nopeasti etenevät tilanteet voivat yllättää myös kokeneemman poliisimiehen (Rikander 2017, 3). Vaikka poliisi pystyy usein rauhoittamaan tilanteen, on varmasti myös sellaisia tilanteita, joissa toimintaa joudutaan miettimään tarkkaan tilanteen aikana. Kun tilanteet etenevät nopeasti ja aikaa miettimiseen on vähän, korostuu varmasti yksittäisen poliisimiehen toiminta.

Väkivallan kohtaaminen on saanut poliisit tuntemaan niin vihaa kuin sääliäkin kohdehenkilöitä kohtaan. Epäoikeudenmukaisimmaksi väkivalta on koettu silloin, kun siihen on liittynyt puremista ja sylkemistä tai muuten nyrkein tai potkien on onnistuttu vahingoittamaan poliisia. (Rikander 2017, 21–22.) Virkatehtävän suorittamisesta ei voi perääntyä ja joskus se voi altistaa tilanteeseen, jossa virkamies on hengenvaarassa. Haastavimpia ovat varmasti sellaiset tilanteet, joissa kohdehenkilö on aseistautunut. Tutkimuksessa osa poliiseista oli kokenut epävarmuutta niissä tilanteissa, joissa on täytynyt arvioida edellytyksiä aseenkäytölle. Ajatuksia on kohdistunut myös siihen, mitä mahdollisesti tulisi tapahtumaan aseenkäytön seurauksena ja miten poliisimiehelle itselle käy. (Rikander 2017, 18.) Toteuttaakseen virantoimitusvelvollisuutensa, virkamiehet saattavat joutua vastustamisen kohteeksi. Joskus jopa virkamiehen terveys tai henki voivat olla vaarassa julkisen vallan käyttöä sisältävän virkatehtävän vuoksi, vaikka kyse ei ole virkamieheen henkilökohtaisesti vaan ennemmin virantoimitukseen liittyvästä syystä.

Virkamiehen rikosoikeudellinen suoja virantoimituksessa mahdollistaa virkatehtävien hoitamisen myös haastavissa, vastustusta sisältävissä tilanteissa. Viranomaisille kuuluvan julkisen vallan käytön kannalta on tärkeää, että tehtävät pystytään suorittamaan ja niiden vaikeuttamisesta annetaan rangaistus. Suoja ei poista virkatehtävistä johtuvaa vastustamista, mutta viestii sen olevan kiellettyä. Vaikka virkatehtävän vastustaminen kohdistuu ennen kaikkea yhteiskuntaan ja sen asettamaan järjestelmään, kohteena on virkatehtäviään hoitava virkamies.

Opinnäytetyöni tarkoituksena oli vastata tutkimuskysymyksiin, eli miten virkatehtävien suorittaminen turvataan, mitä virantoimitusvelvollisuus tarkoittaa, mitkä rikoslain säännökset turvaavat virkatehtävien hoitamisen vastustamistilanteessa ja mikä on virkamiehen rikosoikeudellisen suojan merkitys. Mielestäni opinnäytetyö antaa vastauksen näihin kysymyksiin. Rajasin aiheen käsiteltäväksi erityisesti valtion virkamieslain mukaisen virantoimitusvelvollisuuden näkökulmasta ja mielestäni rajaus on onnistunut. Valtion virkamieslaki antaa myös muita velvoitteita virkamiesten työskentelylle, mutta katsoin aiheen kannalta oleelliseksi keskittyä virkatehtävien asianmukaiseen suorittamiseen.

Haasteeksi koin sopivan lähdemateriaalin löytämisen erityisesti rikosten osalta. Oikeuskirjallisuudessa on jonkin verran käsitelty virkamiehen väkivaltaista vastustamista, mutta haitantekoa ja niskoittelua selvästi vähemmän. Tämän vuoksi lähteenä käytetty kirjallisuus painottuu muutamiin teoksiin. Oikeuskäytännön avulla olen pyrkinyt havainnollistamaan esimerkkejä tekotavoista sekä soveltamiskäytännöistä. Olen käyttänyt lähteenä myös muutamaa artikkelia, joilla olen halunnut tuoda työhön teoreettisen tiedon lisäksi aihetta käytännön näkökulmasta. Lähdemateriaali painottuu kuitenkin voimassa olevaan lainsäädäntöön, lainvalmisteluaineistoon, oikeuskäytäntöön sekä oikeuskirjallisuuteen ja mielestäni niitä on käytetty monipuolisesti.

Tässä opinnäytetyössä tarkoitukseni on ollut koota keskeiset virkamiehen rikosoikeudelliseen suojaan virantoimituksessa liittyvät seikat yhtenäiseksi kokonaisuudeksi koskien viranomaisia yleisesti. Opinnäytetyön aihetta voisi jatkaa tutkimalla esimerkiksi virkamiehen väkivaltaista vastustamista jonkin tietyn

viranomaisen näkökulmasta, joka ei pääsääntöisesti virkatehtävissään kohtaa väkivaltaisia asiakkaita.

Lähteet

- Aarnio, A. 1978. Mitä lainoppi on? Helsinki: Tammi.
- Bruun, N., Mäenpää, O. & Tuori, K. 1995. Virkamiesten oikeusasema. Helsinki: Otava.
- Esitutkintalaki 805/2011.
- Frände, D. 2012. Yleinen rikosoikeus. Helsinki: Edita.
- Frände, D., Matikkala, J., Tapani, J., Tolvanen, M., Viljanen, P. & Wahlberg, M. 2014. Keskeiset rikokset. Helsinki: Edita.
- Frände, D., Matikkala, J., Tapani, J., Tolvanen, M., Viljanen, P. & Wahlberg, M. 2018. Keskeiset rikokset. Helsinki: Edita.
- Hallintolaki 434/2003.
- HE 1/1998 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle uudeksi Suomen Hallitusmuodoksi.
- HE 224/2010 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle poliisilaksi ja eräksi siihen liit-
tyviksi laeiksi.
- HE 238/1984 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle valtion virkamieslainsäädän-
nön uudistamisesta.
- HE 291/1993 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle valtion virkamieslaksi ja laiksi
valtion virkaehtosopimuslain muuttamisesta.
- HE 309/1993 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle perustuslakien perusoikeus-
säännösten muuttamisesta.
- HE 44/2002 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle rikosoikeuden yleisiä oppeja
koskevan lainsäädännön uudistamiseksi.
- HE 57/1994 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle poliisilaksi ja eräksi siihen liit-
tyviksi laeiksi.
- HE 6/1997 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle oikeudenkäyttöä, viranomaisia ja
yleistä järjestystä vastaan kohdistuvia rikoksia sekä seksuaalirikoksia
koskevien säännösten uudistamiseksi.
- HE 72/2002 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle hallintolaksi ja laiksi hallinto-
lainkäyttölain muuttamisesta.
- HE 77/2001 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle lahjontaa koskevan Euroopan
neuvoston rikosoikeudellisen yleissopimuksen eräiden määräysten
hyväksymisestä sekä virkarikoksia ja niihin liittyviä rikoksia koskevien
säännösten muuttamisesta.
- HE 94/1993 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle rikoslainsäädännön kokonais-
uudistuksen toisen vaiheen käsittäviksi rikoslain ja eräiden muiden
lakien muutoksiksi.
- Helminen, K., Kuusimäki, M. & Rantaeskola, S. 2012. Poliisilaki. Helsinki: Ta-
lentum.
- Helminen, K., Kuusimäki, M. & Salminen, M. 1999. Poliisioikeus. Helsinki: Laki-
miesliiton kustannus.
- Helsingin hovioikeus 8.11.2005 R 05/2253.
- Husa, J. & Pohjolainen, T. 2014. Julkisen vallan oikeudelliset perusteet. Hel-
sinki: Talentum.
- Husa, J., Mutanen, A. & Pohjolainen, T. 2008. Kirjoitetaan juridiikkaa. Helsinki:
Talentum.
- Itä-Suomen hovioikeus 20.1.2011 R 10/693.

- Kimpimäki, N., Kimpimäki, N. & Rikander, H. 2018. Poliisin voimakäytön seuraukset – empiirinen analyysi voimankäytön seurauksista vuosilta 2016-2017. Edilex. <https://www-edilex-fi.tietopalvelu.karelia.fi/artikkelit/18748.pdf>. 16.10.2018.
- KKO 1975-II-71.
KKO 1983-II-159.
KKO 1984-II-35.
KKO 1986-II-1.
KKO 1986-II-125.
KKO 1999:102.
KKO 1999:54.
KKO 1999:65.
KKO 2000:90.
KKO 2002:91.
KKO 2008:78.
KKO 2016:56.
- Koskinen, S. & Kulla, H. 2016. Virkamiesoikeuden perusteet. Helsinki: Talentum Pro.
- Kuopion hallinto-oikeus 27.2.2014 14/0053/4.
- Laakso, S., Suviranta, O. & Tarukannel, V. 2006. Yleishallinto-oikeus. Tampereen yliopisto – Oikeustieteiden laitos.
- Lakanen, T. 1999. Virkamiehen väkivaltainen vastustaminen. Helsinki: Lakimiesliiton kustannus.
- Lappi-Seppälä, T., Hakamies, K., Koskinen, P., Majanen, M., Melander, S., Nuotio, K., Nuutila, A-M., Ojala, T. & Rautio, I. 2009. Rikosoikeus. Helsinki: WSOYpro.
- Launiala, M. 2014. Seulonta-alkometriin puhaltaminen, itsekriminalisointisuoja ja niskoittelu. Edilex. <https://www-edilex-fi.tietopalvelu.karelia.fi/artikkelit/14280.pdf>. 11.10.2018.
- LaVM 3/1998 vp. Lakivaliokunnan mietintö Hallituksen esitys oikeudenkäyttöä, viranomaisia ja yleistä järjestystä vastaan kohdistuvia rikoksia sekä seksuaalirikoksia koskevien säännösten uudistamiseksi.
- Mäenpää, O. 2017. Yleinen hallinto-oikeus. Helsinki: Alma Talent.
- Mäenpää, O. 2018. Hallinto-oikeus. Helsinki: Alma Talent.
- Niemi, H. 2018. Rikollisuustilanne 2017. Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/239656/Katsauksia_29_Rikollisuustilanne_2017.pdf?sequence=2&isAllowed=y. 10.9.2018.
- Parviainen, M. 2010. Kenen on vastuu? Vastuut ja seuraamukset palvelussuhteessa. Helsinki: Edita.
- Perustuslaki 731/1999.
PeVL 4/1989 vp.
Poliisilaki 872/2011.
- Rikander, H. 2017. Poliisin kokemus virkamiehen väkivaltaisesta vastustamisesta. Edilex. <https://www-edilex-fi.tietopalvelu.karelia.fi/artikkelit/18212.pdf>. 6.10.2018.
- Rikander, H. 2018. Vähemmän haitan tie – Rikoslain 16 luvun 1 §:n soveltaminen poliisin käytännössä. Edilex. <https://www-edilex-fi.tietopalvelu.karelia.fi/artikkelit/19111.pdf>. 5.11.2018.
- Rikoslaki 39/1889.
- Rovaniemen hovioikeus 3.11.2009 R 08/1017.

- Saraviita, I. 2011. Perustuslaki. Helsinki: Talentum.
- Tapani, J. & Tolvanen, M. 2013. Rikosoikeuden yleinen osa – Vastuuoppi. Helsinki: Talentum.
- Tolonen, H. 2003. Oikeuslähdeoppi. Helsinki: WSOY.
- Turun hovioikeus 1.10.2018 R 17/1094.
- Turun hovioikeus 18.10.2018 R 18/111.
- Työturvallisuuslaki 738/2002.
- Ulosottokaari 705/2007.
- Vaasan hovioikeus 17.12.1996 R 96/202.
- Vaasan hovioikeus 24.1.2005 R 04/824.
- Vaasan hovioikeus 5.9.2016 R 16/203.
- Vaasan hovioikeus 8.10.2018 R 17/1094.
- Valtion virkamieslaki 750/1994.
- Viljanen, P. 2006. Väkivallasta virkamiehen vastustamisrikoksissa. Teoksessa Lohiniva-Kerkelä, M (toim.). Väkivalta – Seuraamukset ja haavoittuvuus. Helsinki: Talentum, 629-645.
- Virkamieslautakunnan päätös 12.2.2003 11/2003.
- Virkamieslautakunnan päätös 27.9.2000 39/2000.
- Yle. 2018. Poliisiin kohdistuva väkivalta kasvaa ja kunnioitus näyttää saaneen kolauksen: ”Sylkemistä, puremista ja suunsoittoa” – keskustele. <https://yle.fi/uutiset/3-10209187>. 16.10.2018.